

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Διακυβέρνηση, Ανάπτυξη και Ασφάλεια στη Μεσόγειο»**

**"ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ-ΛΙΒΥΗΣ ΜΕΤΑ ΤΙΣ
ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ ΤΟΥ 2011: ΔΙΑΚΥΒΕΥΜΑΤΑ ΚΑΙ
ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ"**

Διπλωματική εργασία του Γιουλβανίδη Σταύρου, ΑΜ:4332020009

Επιβλέπουσα καθηγήτρια

Κεφαλά Παρασκευή

Μέλη Επιτροπής

1. Σακκάς Ιωάννης
2. Στριμπής Νικόλαος

ΡΟΔΟΣ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2022

“ΔΗΛΩΣΗ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ. Η εργασία που παραδίδω είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιώ πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρίς αναφορές. Αναλαμβάνω όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες που δύναμαι να αντιμετωπίσω σε περίπτωση που η εργασία μου αποδειχθεί ότι αποτελεί προϊόν λογοκλοπής, σύμφωνα με τον Κανονισμό του Ιδρύματος.”

Περίληψη εργασίας

Έντεκα χρόνια μετά τις αραβικές εξεγέρσεις που συγκλόνισαν τον αραβο – μουσουλμανικό κόσμο η κατάσταση παραμένει ρευστή και συγκρουσιακή, καθώς στις περιπτώσεις της Συρίας, της Υεμένης και της Λιβύης οι εξεγέρσεις μετατράπηκαν σε πολέμους διά αντιπροσώπων και, επομένως, σε μακροχρόνιες κρίσεις. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ της Αιγύπτου και της Λιβύης, σχέσεις οι οποίες δεν ήταν ποτέ ιδιαίτερα θερμές, αλλά οι οποίες σήμερα γίνονται ακόμα πιο τεταμένες για δύο λόγους. Ο πρώτος λόγος αφορά την αστάθεια που προκαλεί η λιβυκή κρίση και η οποία απειλεί όμορα κράτη, όπως η Αίγυπτος. Ο δεύτερος λόγος αφορά το γεγονός ότι ένα από τα βασικά διακυβεύματα της λιβυκής κρίσης είναι η έκβαση της σύγκρουσης μεταξύ ισλαμικών και κοσμικών δυνάμεων, πράγμα που ανησυχεί ιδιαίτερος την Αίγυπτο, στο εσωτερικό της οποίας, μετά την ανατροπή του ισλαμιστή Προέδρου Μωχάμεντ Μόρσι το 2013, επικρατεί πολιτική πόλωση, ακόμα και εάν δεν εκφράζεται ανοικτά.

Abstract

Eleven years after the Arab uprisings that shocked the Arab-Muslim world, the situation remains fluid and conflicting, as in the cases of Syria, Yemen and Libya, the uprisings turned into proxy wars and, consequently, into long-term crises. In this context, the present dissertation examines the relations that are developing between Egypt and Libya, relations which were never particularly warm, although today are becoming even more tense for two reasons. The first reason is the instability caused by the Libyan crisis and which threatens neighboring states, such as Egypt. The second reason is that one of the main stakes in the Libyan crisis is the outcome of the conflict between Islamic and secular forces, which is a particular concern to Egypt, which, after the overthrow of Islamist President Mohamed Morsi in 2013, prevails political polarization even if it is not openly expressed.

Περιεχόμενα

1.	Εισαγωγή.....σελ.6
2.	Η εξέγερση στην Αίγυπτο και την Λιβύη.....σελ.8
2.1.	Η εξέγερση στην Αίγυπτο.....σελ.8
2.2.	Η εξέγερση στην Λιβύη.....σελ.12
3.	Τα διακυβεύματα των σχέσεων Αιγύπτου – Λιβύης.....σελ.18
3.1	Το ζήτημα του πολιτικού Ισλάμ και της ισλαμικής τρομοκρατίας.....σελ.18
3.2.	Η διατήρηση των υπαρχόντων συνόρων της Λιβύης και η σταθεροποίηση της χώρας.....σελ.21
3.3	Οι οικονομικές σχέσεις.....σελ.27
4.	Οι προοπτικές των σχέσεων Αιγύπτου – Λιβύης.....σελ.32
4.1.	Η κρίση στην Λιβύη και οι στρατιωτικές προετοιμασίες της Αιγύπτου.....σελ.32
4.2	Οι διπλωματικές προσπάθειες επίλυσης της κρίσης και η Αίγυπτος.....σελ.35
4.3	Η εμπλοκή τρίτων χωρών στην αιγυπτιακή πολιτική και στην λιβυκή κρίση.σελ.38
4.3.1	Χώρες του Κόλπου.....σελ.38
4.3.2.	Ρωσία.....σελ.40
4.3.3.	ΗΠΑ.....σελ.42
4.3.4	Κίνα.....σελ.45
5.	Συμπεράσματα.....σελ.48
6.	Βιβλιογραφία.....σελ.50

Ευχαριστίες

Με την παρούσα διπλωματική εργασία ολοκληρώνονται οι σπουδές μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών «Διακυβέρνηση, Ανάπτυξη και Ασφάλεια στη Μεσόγειο» του Τμήματος Μεσογειακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αιγαίου.

Στις σπουδές μου ήταν καθοριστική η συμβολή των καθηγητών μου στα γνωστικά αντικείμενα που παρακολούθησα, στους οποίους οφείλω να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες για τη συμβολή τους στην ολοκλήρωση των σπουδών μου.

Ιδιαίτερα επιθυμώ να ευχαριστήσω την καθηγήτριά μου και επιβλέπουσα στην παρούσα διπλωματική εργασία, κα Βιβή Κεφαλά, για την επιστημονική και συμβουλευτική καθοδήγηση που μου προσέφερε σε όλα τα στάδια εκπόνησης της εργασίας με τις εύστοχες, πολύ εποικοδομητικές παρατηρήσεις της και για την ανεξάντλητη υπομονή της.

Οφείλω να εκφράσω τις ευχαριστίες μου προς συναδέλφους μου, χωρίς τη βοήθεια των οποίων δε θα ήταν δυνατή η διεξαγωγή της έρευνας και γενικά η διεκπαιρέωση του μεταπτυχιακού προγράμματος.

Τέλος, δεν θα μπορούσα να ευχαριστήσω την γυναίκα μου Δήμητρα και τον γιο μου Αλέξανδρο, για την αμέριστη συμπαράστασή τους και διότι υπήρξαν έμπνευση για να συνεχίσω να βελτιώνομαι όσον αφορά το γνωστικό μου υπόβαθρο.

1. Εισαγωγή

Από την ανεξαρτησία τους κι έπειτα, Αίγυπτος και Λιβύη έχουν διαδραματίσει έναν ισχυρό περιφερειακό ρόλο η καθεμία με τον δικό της τρόπο. Η πρώτη λόγω της πρωτοκαθεδρίας της στον Αραβικό κόσμο και της σημαντικής γεωστρατηγικής της θέσης και η δεύτερη λόγω των πλούσιων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων, όπως επίσης και, μετά την εγκαθίδρυση του καθεστώτος Καντάφι, εξ αιτίας της πολιτικής του, που έκαναν την Λιβύη να θεωρείται περιφερειακός ταραξίας. Έτσι, η πολιτική Καντάφι συνέβαλε κατά πολύ στις ψυχρές σχέσεις μεταξύ Καΐρου και Τρίπολης, τόσο στα πλαίσια του διπολικού όσο και του μεταδιπολικού κόσμου.

Η βασική θέση που διατυπώνεται στην παρούσα διπλωματική εργασία είναι ότι οι εξεγέρσεις του 2011 ανέτρεψαν την περιφερειακή σταθερότητα, όπως επίσης και την καθεστηκυία πολιτική τάξη και στις δύο χώρες, οι οποίες μέχρι και σήμερα μαστίζονται από οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα. Παρ' όλα αυτά, η πολιτική κατάσταση στην Αίγυπτο φαίνεται να έχει σταθεροποιηθεί, αν και η εσωτερική πόλωση είναι ιδιαίτερα έντονη, ενώ η απειλή της ισλαμικής τρομοκρατίας στη χώρα είναι ισχυρότερη παρά ποτέ. Αντιθέτως, στην Λιβύη η εξέγερση γρήγορα μετατράπηκε σε εμφύλιο και αυτός με την σειρά του σε έναν πόλεμο διά αντιπροσώπων, που τροφοδοτεί μία μακροχρόνια κρίση, χωρίς ορατό τέλος. Έτσι, η αστάθεια που επικρατεί στη Λιβύη, λόγω του συνεχιζόμενου πολέμου, το γεγονός ότι ένα πολύ σημαντικό διακύβευμα της λιβυκής κρίσης είναι η υπερίσχυση των ισλαμιστών αλλά και το γεγονός ότι η Τουρκία στηρίζει τους ισλαμιστές, τους οποίους το Κάιρο αντιμετωπίζει ως σοβαρή εσωτερική απειλή, αποτελούν παράγοντες μεγάλης ανησυχίας για την Αίγυπτο, η οποία μοιράζεται εκτεταμένα σύνορα με την Λιβύη. Κατά συνέπεια, οι σχέσεις των κυβερνήσεων Καΐρου – Τρίπολης παραμένουν τεταμένες, εφ' όσον το πρώτο στηρίζει τις κοσμικές δυνάμεις υπό τον Χαλίφα Χάφταρ ενώ η δεύτερη όχι μόνον είναι ισλαμική, έστω και μετριοπαθής, αλλά υποστηρίζεται με κάθε τρόπο από την Άγκυρα, η οποία προωθεί μία νέο-οθωμανική πολιτική και, παράλληλα, προκάλεσε ρήξη στις σχέσεις της με το Κάιρο μετά την ανατροπή του ισλαμιστή Προέδρου Μόρσι το 2013. Όπως προκύπτει, οι αντιπαλότητες είναι πολλαπλές, οι στόχοι του Καΐρου και της διεθνώς αναγνωρισμένης κυβέρνησης της Λιβύης είναι αντιθετικοί, ενώ η έντονη ανάμειξη εξωπεριφερειακών δρώντων στην λιβυκή κρίση κάνει ακόμα δυσκολότερη της επίλυση της και την βελτίωση των σχέσεων Αιγύπτου – Λιβύης, από την οποία θα ωφελούνταν και οι δύο χώρες, οι οποίες, επιπλέον, θα μπορούσαν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης στις δύσκολες συνθήκες που έχει δημιουργήσει ο πόλεμος στην Ουκρανία.

Στο πρώτο κεφάλαιο εξετάζεται η διαφορετική εξέλιξη των εξεγέρσεων στην Αίγυπτο και την Λιβύη, καθώς και οι συνέπειές τους στις σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών, όσον αφορά τα διακυβεύματα της λιβυκής κρίσης και τις απειλές που δημιουργούν για την Αίγυπτο. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται οι παράγοντες που επηρεάζουν τις σχέσεις των δύο χωρών σήμερα και τα διακυβεύματα που εμπεριέχουν, όπως το ζήτημα του πολιτικού Ισλάμ. Τέλος, αναλύεται η πολιτική της Αιγύπτου στην λιβυκή κρίση, όπως επίσης και η πολιτική εξωγενών δρώντων τόσο στην Λιβύη όσο και στην Αίγυπτο, οι συμμαχίες και οι αντιπαλότητες που αναπτύσσονται, καθώς και οι επιπτώσεις της πολιτικής αυτής στις δύο χώρες.

2. Η εξέγερση στην Αίγυπτο και την Λιβύη

2.1. Η εξέγερση στην Αίγυπτο

Η Αίγυπτος είναι μια από τις πολυπληθέστερες χώρες του αραβικού κόσμου και έχει διαδραματίσει κεντρικό ρόλο στην σύγχρονη Μέση Ανατολή. Κυρίαρχο ρόλο στην πολιτική ζωή της χώρας διαδραμάτισε ο στρατός, αρχής γενομένης με το Κίνημα των Ελεύθερων αξιωματικών, που το 1952 ανέτρεψε τον βασιλιά Φαρούκ, πιστό σύμμαχο της Βρετανίας. Τις δεκαετίες του 1950 και του 1960, ο πρόεδρος Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσερ πρωτοστάτησε στην ανάπτυξη του αραβικού εθνικισμού, καθώς και στην αραβο-ισραηλινή σύγκρουση, ενώ υπήρξε από τους ιδρυτές του Κινήματος των Αδερμεύτων. Ο διάδοχός του, Πρόεδρος Ανουάρ αλ Σαντάτ, ήταν ο πρώτος Άραβας ηγέτης που αναγνώρισε το Ισραήλ και σύνηψε χωριστή Συνθήκη ειρήνης με το εβραϊκό κράτος, πράγμα που οδήγησε στην δολοφονία του, καθώς και στην απομόνωση της Αιγύπτου από τον υπόλοιπο αραβικό κόσμο. Ο διάδοχός του, Χόσνι Μουμπάρακ συνέχισε την πολιτική του προκατόχου του και παρέμεινε στην εξουσία επί σχεδόν σαράντα χρόνια, ακολουθώντας μία σαφώς κοσμική και φιλοδυτική πολιτική. Παράλληλα, άσκησε μία κατασταλτική πολιτική έναντι οποιασδήποτε αντιπολίτευσης, δείγμα της οποίας αποτελεί η συνεχιζόμενη εφαρμογή του νόμου έκτακτης ανάγκης που επιβλήθηκε το 1967¹, καθώς και η εκτεταμένη διαφθορά και η έλλειψη οικονομικής ανάπτυξης.² Οι επιπτώσεις της ανατροπής του προέδρου Χόσνι Μουμπάρακ, ως αποτέλεσμα της εξέγερσης του 2011 που οδήγησε στην ανατροπή του καθεστώτος Μουμπάρακ³, η άνοδος και η πτώση της Μουσουλμανικής Αδελφότητας στην εξουσία, όπως και η ανάδειξη του στρατηγού Αμπντέλ Φατάχ Αλ-Σίσι στο αξίωμα του Προέδρου της χώρας, καταδεικνύουν τον κομβικό πολιτικό ρόλο του στρατού στην πολιτική ζωή της Αιγύπτου, καθώς και την επιδίωξη της διατήρησης ενός κοσμικού πολιτικού μοντέλου διακυβέρνησης.

Η ανατροπή του καθεστώτος Μουμπάρακ ήταν το αποτέλεσμα της σύμπτωσης δύο παραγόντων: αφ' ενός των συσσωρευμένων οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών

1 Ο νόμος έκτακτης ανάγκης δίνει στην κυβέρνηση το δικαίωμα να κρατά υπόπτους για παρατεταμένη χρονική περίοδο χωρίς δίκη και να τους δικάζει ενώπιον στρατοδικείου αντί πολιτικού.

2 Lynch Marc, *Arab Uprising: The State of the Egyptian Revolution*, POMEPS Briefing 6, September 7, 2011, Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://pomeps-org.translate.google.com/translate/arab-uprisings-the-state-of-the-egyptian-revolution/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=el&_x_tr_hl=el&_x_tr_pto=op,sc, (Πρόσβαση την 09/05/2022)

3 Teti Andrea, Gervasio Gennaro, *Egypt's second January Uprising: Causes and Consequences of a Would-be Revolution*, IEMed Mediterranean Yearbook 2011, Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www-iemed-org.translate.google.com/publication/egypts-second-january-uprising-causes-and-consequences-of-a-would-be-revolution/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=el&_x_tr_hl=el&_x_tr_pto=op,sc (πρόσβαση την 09/05/2022).

προβλημάτων και αφέτερου του πολιτικού κλίματος που δημιούργησε η ανατροπή του Τυνήσιου Προέδρου Ζιναμπεντίν Μπέν Άλι, τον Ιανουάριο του 2011⁴. Έτσι, στις 25 Ιανουαρίου άρχισαν στο Κάιρο μαζικότερες διαδηλώσεις κατά του καθεστώτος, με επίκεντρο την πλατεία Ταχρίρ του Καίρου, στις οποίες συμμετείχαν εργατικά συνδικάτα, φοιτητές, και άλλοι φορείς και οργανώσεις και τις οποίες αδυνατούσαν να ελέγξουν οι δυνάμεις εσωτερικής ασφάλειας, παρόλο που χρησιμοποίησαν ως κατασταλτικά μέσα κανόνια νερού, δακρυγόνα, λαστιχένιες σφαίρες. Αποκορύφωμα της λαϊκής εξέγερσης αποτελεί η 28 Ιανουαρίου, οπότε και οι διαδηλωτές, που προσπάθησαν να αποφύγουν την χρήση βίας, κατέλαβαν εκ νέου δημόσιους χώρους και εξαπέλυσαν επιθέσεις εναντίον αστυνομικών τμημάτων και του αρχηγείου του Εθνικού Δημοκρατικού Κόμματος (NPD) του Μουμπάρακ, το οποίο πυρπολήθηκε.⁵ Έπειτα από δεκαοχτώ ταραχώδεις και γεμάτες βία ημέρες, το κυβερνών κόμμα διαλύθηκε, ο Μουμπάρακ παραιτήθηκε από την Προεδρία στις 11 Φεβρουαρίου, αφήνοντας τον αιγυπτιακό στρατό να αναλάβει τον έλεγχο της χώρας.⁶

Καθ' όλη την διάρκεια της εξέγερσης, ο στρατός τήρησε αποστάσεις από την καταστολή που άσκησε ο Χόσνι Μουμπάρακ, πράγμα που από την μία πλευρά οδήγησε στο να αποφευχθεί η αιματοχυσία και από την άλλη επέσπευσε την πτώση του καθεστώτος. Έτσι, ο στρατός εμφανίζεται ως εγγυητής της ασφάλειας όχι μόνον της χώρας αλλά και των πολιτών και σχηματίζει μεταβατική κυβέρνηση μέχρι την διενέργεια βουλευτικών και προεδρικών εκλογών. Εν όψει των εκλογών η ελεγχόμενη από τον στρατό μεταβατική κυβέρνηση, υιοθέτησε ορισμένες πολιτικές μεταρρυθμίσεις, μεταξύ των οποίων την τροποποίηση του Συντάγματος έπειτα από διορισμό αρμόδιας επιτροπής, τη διευκόλυνση ίδρυσης πολιτικών κομμάτων και τη διάλυση του Εθνικού Δημοκρατικού Κόμματος (NPD). Άλλες μεταρρυθμίσεις που υιοθετήθηκαν ήταν η αναστολή της λειτουργίας του κοινοβουλίου, η χαλάρωση των νόμων που αφορούσαν τη λειτουργία των μέσων μαζικής ενημέρωσης, η εκδίωξη και η σύλληψη προσωπικοτήτων του προηγούμενου καθεστώτος, η αντικατάσταση του πρωθυπουργού Ahmad Shafiq με τον πιο δημοφιλή Essam Sharaf και του υπουργού Εσωτερικών Muhammad Wagdi με τον Mansour El-Essawy στις αρχές Μαρτίου, χωρίς αυτό να συνεπάγεται περιορισμό των εξουσιών του Προέδρου. Παράλληλα έγινε δημοψήφισμα, προκειμένου να εγκριθούν οι προτεινόμενες τροπολογίες και από τον αιγυπτιακό λαό.⁷ Ωστόσο, όπως φάνηκε στην συνέχεια,

4 Σχετικά με τις αραβικές εξεγέρσεις του 2011 βλ. μεταξύ άλλων: Κεφαλά Β. Οι εξεγέρσεις στον αραβικό κόσμο ή πώς οι ίδιες αιτίες δεν έχουν τα ίδια αποτελέσματα. *Διεθνής και ευρωπαϊκή πολιτική*, Τεύχος 24, Νοέμβριος – Δεκέμβριος 2012.

5 όπ. π.

6 Britannica, *Egypt Uprising of 2011*, Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.britannica.com/event/Egypt-Uprising-of-2011> (πρόσβαση την 09/05/2022).

7 Teti Andrea, Gervasio Gennaro, *Egypt's second January Uprising: Causes and Consequences of a*

παρ'όλες τις δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις, ο στρατός δεν ήταν διατεθειμένος να εγκαταλείψει την εξουσία⁸ ούτε, πολύ περισσότερο, να παραδώσει την εξουσία στους ισλαμιστές.

Το 2012 έγιναν οι πρώτες πραγματικά δημοκρατικές προεδρικές εκλογές στην Αίγυπτο, τις οποίες κέρδισε ο υποψήφιος της Μουσουλμανικής Αδελφότητας Μοχάμεντ Μόρσι. Ο νέος Πρόεδρος σε συνεργασία με τους σαλαφιστές, που επίσης είχα κερδίσει έδρες στο αιγυπτιακό Κοινοβούλιο, προώθησε την δημιουργία ενός Συντάγματος που θα μετέτρεπε το πολίτευμα σε ισλαμική Δημοκρατία, πράγμα το οποίο προκάλεσε έντονες αντιδράσεις στις κοσμικές πολιτικές δυνάμεις της χώρας, όπως επίσης και την αντίδραση των Κοπτών. Παράλληλα, η νέα κυβέρνηση δεν φάνηκε ικανή να δώσει ώθηση στην οικονομία ούτε να προτείνει λύσεις που θα αντιμετώπιζαν σοβαρά κοινωνικά προβλήματα. Όλα αυτά, οδήγησαν σε νέες μαζικές διαδηλώσεις, τις οποίες ο πρόεδρος Μόρσι προσπάθησε να καταστείλει βιαίως. Η στρατιωτική ηγεσία κατηγορήσε τον Πρόεδρο Μόρσι για προδοσία, πράγμα που οδήγησε όχι μόνον στην καθαίρεσή του αλλά και στην σύλληψή του. Κατόπιν αυτού, η Μουσουλμανική Αδελφότητα τέθηκε εκτός νόμου και μάλιστα συμπεριελήφθη στον κατάλογο των τρομοκρατικών οργανώσεων. Το μεταβατικό Εθνικό Συμβούλιο έδωσε εντολή για την σύνταξη νέου Συντάγματος και προκήρυξε εκλογές για τον Μάιο του 2014, τις οποίες κέρδισε ο αρχηγός του στρατού Αμπντέλ Φατάχ αλ Σίσι. Οι εξελίξεις αυτές, φαίνεται να οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η εξέγερση του 2011 στην Αίγυπτο δεν πέτυχε τους στόχους της, εφόσον ο στρατός επέστρεψε στην εξουσία, ενώ δεν άλλαξαν οι δυσμενείς οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες για την πλειοψηφία του αιγυπτιακού λαού. Η κατάσταση γίνεται ακόμα πιο αρνητική, εάν ληφθούν υπ' όψιν οι πολιτικές διώξεις εναντίον των ισλαμιστών και άλλων ομάδων ακτιβιστών αλλά και ο σταδιακός περιορισμός της ελευθεροτυπίας κλπ. Ωστόσο, η επιστροφή του στρατού στην εξουσία δεν οφείλεται μόνον στην αντίθεσή του στους ισλαμιστές ή / και σε προσωπικές φιλοδοξίες αλλά και στην περιφερειακή πολιτική Μόρσι, η οποία ερχόταν σε αντίθεση με την πάγια πολιτική της Αιγύπτου από το 1979 και μετά, όπως η προσέγγιση Καΐρου – Τεχεράνης, ή η στήριξη της παλαιστινιακής Χαμάς, κινήσεις που προκαλούσαν την αντίδραση του Ισραήλ και των ΗΠΑ. Παράλληλα, η Αίγυπτος αντιμετώπιζε –και συνεχίζει να αντιμετωπίζει- σοβαρές περιφερειακές προκλήσεις ασφάλειας.

Πράγματι, η Αίγυπτος αντιμετωπίζει περίπλοκες απειλές για την ασφάλεια της, οι οποίες οφείλονται κυρίως στις περιφερειακές κρίσεις,, καθώς επίσης και στην διάχυση της ασύμμετρης

Would-be Revolution, όπ. π.

8 AL- Anami Khalil, *Ten Years Later: Reflections on Egypt's 2011 Uprising*, Arab Center Washington DC, 18 February 2021, Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://arabcenterdc-org.translate.google/resource/ten-years-later-reflections-on-egypts-2011-uprising/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=el&_x_tr_hl=el&_x_tr_pto=op,sc (Πρόσβαση την 09/05/2022).

απειλής της ισλαμικής τρομοκρατίας τόσο στην ευρύτερη Μέση Ανατολή όσο και στην Βόρεια Αφρική και τον Κόλπο αλλά και μέσα στο ίδιο της το εσωτερικό. Η πλέον άμεση περιφερειακή απειλή για την Αίγυπτο είναι η κατάσταση που επικρατεί στην Λιβύη μετά την ανατροπή του Μουαμάρ Καντάφι το 2011, εφόσον η μακρόχρονη σύγκρουση που διαδραματίζεται στο εσωτερικό της έχει μετατρέψει την Λιβύη σε «αποτυχημένο κράτος», πράγμα που συνιστά σοβαρή απειλή για την αιγυπτιακή ασφάλεια, αφού οι δύο χώρες μοιράζονται εκτεταμένα σύνορα. Εσωτερικά, η Αίγυπτος αντιμετωπίζει τεράστιες προκλήσεις, κυρίως –αλλά όχι αποκλειστικά– από διαφορετικές ισλαμιστικές τζιχαντιστικές ομάδες, που δρουν κυρίως στο Σινά και έχουν ορκιστεί πίστη και υποταγή στο λεγόμενο Ισλαμικό Κράτος του Ιράκ και της Συρίας (ΙΚΙΣ). Προς το παρόν, Η Αίγυπτος φαίνεται να βρίσκεται σε κατάσταση εσωτερικής σταθερότητας, όμως επικρατεί πολιτική πόλωση μεταξύ των κοσμικών και των ισλαμικών δυνάμεων, η οποία αν και δεν εκφράζεται λόγω των κατασταλτικών μέτρων που έχει λάβει η κυβέρνηση⁹, όμως είναι υπαρκτή. Καθοριστικό ρόλο στην άμβλυνση της πολιτικής αυτής αντιπαλότητας θα μπορούσε να έχει η οικονομική ανάπτυξη της χώρας, η οποία μπορεί να επιτευχθεί χάρη στην ανακάλυψη των τεράστιων υποθαλάσσιων κοιτασμάτων φυσικού αερίου στην Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) της Αιγύπτου, την περασμένη δεκαετία.

Η Αίγυπτος διαθέτει αδιαμφισβήτητα σημαντικούς οικονομικούς πόρους. Έχει εξαιρετική γεωστρατηγική θέση για εμπόριο, καθώς βρίσκεται στο σταυροδρόμι Ευρώπης, Μέσης Ανατολής και Αφρικής, με σημαντικά λιμάνια καθώς και τη Διώρυγα του Σουέζ. Έχοντας κάνει σημαντικές ανακαλύψεις φυσικού αερίου την τελευταία δεκαετία, κατέχει τα τρίτα μεγαλύτερα αποδεδειγμένα αποθέματα φυσικού αερίου στην Αφρική (μετά τη Νιγηρία και την Αλγερία) και τα πέμπτα μεγαλύτερα αποθέματα πετρελαίου (μετά τη Λιβύη, τη Νιγηρία, την Αγκόλα και την Αλγερία).¹⁰ Παρά τα μεγάλα αυτά αποθέματα, η χώρα είναι καθαρός εισαγωγέας πετρελαίου και φυσικού αερίου και υποφέρει από συνεχή έλλειψη ηλεκτρικής ενέργειας. Στην Αφρική, η Αίγυπτος έχει τον τρίτο μεγαλύτερο πληθυσμό (μετά τη Νιγηρία και την Αιθιοπία) και το δεύτερο υψηλότερο ακαθάριστο εθνικό εισόδημα (μετά τη Νιγηρία), σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα.

Η οικονομία της Αιγύπτου υπέφερε κατά τη διάρκεια και μετά την εξέγερση του 2011, καθώς η χώρα γνώρισε απότομη μείωση των εσόδων από τον τουρισμό και των άμεσων ξένων επενδύσεων, σύμφωνα με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Η ετήσια αύξηση του

9 Amnesty International, Egypt 2021. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.amnesty.org/en/location/middle-east-and-north-africa/egypt/report-egypt/> (Πρόσβαση την 05/05/2022).

10 British Petroleum, *Statistical Review of World Energy*, London: British Petroleum, 2014, σελ. 6 και 20.

ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) στην Αίγυπτο μειώθηκε από 5,1% το 2010 σε 1,8% το 2011, ενώ έφτασε το 2,1% το 2013.¹¹

2.2. Η εξέγερση στην Λιβύη

Η Λιβύη έχει σημαντική γεωστρατηγική αξία, καθώς ενώνει το Μάγκρεμπ με το Μάσρεκ και την υποσαχάρια Αφρική με τη Μεσόγειο. Είναι μια χώρα με πολύ μεγάλη έκταση (1.759.540 km²) και σχετικά μικρό πληθυσμό, περίπου 6,5 εκατομμύρια κατοίκους. Η χώρα διαιρείται σε τρεις διοικητικές περιφέρειες την Τριπολίτιδα με έδρα την Τρίπολη την Κυρηναϊκή με έδρα την Βεγγάζη και την Φεζάν με έδρα την Σάμπχα.¹² Η Λιβύη είναι δομημένη με βάση ένα φυλετικό σύστημα. Ο φυλετισμός ή η «qabaliya» στα λιβυκά, αναφέρεται στις μεθόδους της κοινωνικής οργάνωσης μέσω της γενεαλογίας και μέσω μιας κοινής καταγωγής. Αυτά τα χαρακτηριστικά της φυλετικής κοινωνίας στη Λιβύη προϋπήρχαν και δεν σταμάτησαν καθόλου στη διάρκεια του χρόνου, συνθέτοντας την πολυπλοκότητά της. Στη Λιβύη υπάρχουν περίπου 30 μεγάλες φυλές, στις οποίες ανήκουν σχεδόν τα δύο τρίτα των Λίβυων και πάνω από 2.200 φυλές και οικογενειακές ομάδες, οι οποίες με τον έναν ή τον άλλο τρόπο υπάγονται στις τριάντα μεγάλες.¹³ Ο Μουαμάρ Καντάφι δημιούργησε ένα πολιτικό σύστημα, στο οποίο οι φυλές διατηρούσαν μια σχετική αυτονομία, και ταυτόχρονα συμμετείχαν, μέσω των λαϊκών Επιτροπών σε ένα είδος άμεσης Δημοκρατίας. Αυτή η προσέγγιση των φυλών ήταν απαραίτητη για την στήριξη του νέου καθεστώτος και του ίδιου του Μουαμάρ Καντάφι ως ηγέτη της Επανάστασης. Μετά την απόπειρα ανατροπής του από αξιωματικούς του στρατού, η στάση του Μουαμάρ Καντάφι άλλαξε και ο στρατός αποδυναμώθηκε, ενώ κατάφερε να εξισορροπεί τις πιέσεις των φυλών με συμμαχίες.¹⁴

Η εξέγερση στην Λιβύη άρχισε από την Βεγγάζη και το καθεστώς απάντησε με ένοπλη βία. Τα αιτήματα των εξεγερμένων αντιστοιχούσαν στις αλλαγές που είχαν επέλθει με το πέρασμα του χρόνου, κυρίως την μείωση των κρατικών παροχών και το άνοιγμα της λιβυκής οικονομίας στην ιδιωτική πρωτοβουλία, που ευνόησε την ανάπτυξη της διαφθοράς και αύξησε την επιθυμία

11 Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, «Το προσωπικό του ΔΝΤ ολοκληρώνει το 2014 την αποστολή του άρθρου IV στην Αίγυπτο», (01/02/2015), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<http://www.IMF.org/external/np/sec/pr/2014/pr14538.htm>» (Πρόσβαση την 25/04/2022).

12 Μιχαήλαρος Κυριάκος, *Η κατάρρευση του κράτους στη Λιβύη και οι επιπτώσεις στην ελληνική ασφάλεια*, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια, Δεκ 2018.

13 Fitzgerald Mary and Toaldo Mattia, *A quick guide to Libya's main players*, (19/05/2016), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «https://ecfr.eu/special/mapping_libya_conflict/» (Πρόσβαση την 20/12/2020)

14 Κεφαλά Βιβή. *Βόρεια Αφρική: Εσωτερική πολιτική, περιφερειακές και διεθνείς σχέσεις*. Παπαζήση, Αθήνα, 2015, σς. 224 – 225.

πλουτισμού.¹⁵ Παράλληλα, υπήρχαν και πολιτικά αιτήματα, όπως η φιλελευθεροποίηση του καθεστώτος, στα πλαίσια της οποίας θα αναδεικνύονταν και οι ισλαμικές δυνάμεις αλλά και οι διεκδικήσεις όσων φυλών είχαν περιθωριοποιηθεί.

Η δυτική επέμβαση υπέρ των εξεγερμένων, με την κωδική ονομασία «Αυγή της Οδύσσειας» οδήγησε τελικά στην πτώση του καθεστώτος Καντάφι. Στην συνέχεια, το Εθνικό Μεταβατικό Συμβούλιο (Ε.Μ.Σ) προκηρύσσει εκλογές, τις οποίες κερδίζουν οι ισλαμικές δυνάμεις αλλά η κυβέρνηση που σχηματίζεται είναι κυβέρνηση συνεργασίας και είναι ασταθής, αφού ο συγκερασμός των διαφορετικών απόψεων και απαιτήσεων αποδεικνύεται πολύ δύσκολος. Μέσα σε αυτό το κλίμα αντιπαράθεσης και αστάθειας, η Αλ Κάϊντα του Μάγκρεμπ καταφέρνει να καταλάβει περιοχές κυρίως στην Σύρτη και στην Μισράτα.¹⁶

Αυτές οι διαμάχες εξουσίας έχουν αναπόφευκτα επιμηκυνθεί και προκαλούν αστάθεια μακροπρόθεσμα. Οι νέες πολιτικές ελίτ στηρίχτηκαν σταδιακά σε ένοπλες ομάδες που θεωρούν ως πιστές ή αξιόπιστες (συντά προέρχονταν από τις ίδιες κοινότητες) και ανάγκασαν την υιοθέτηση αμφισβητούμενων πολιτικών αποφάσεων (για παράδειγμα ο νόμος πολιτικού αποκλεισμού που εγκρίθηκε τον Μάιο του 2013.) Αυτός ο νόμος απαγορεύει σε όλους τους συνεργάτες του πρώην καθεστώτος τη συμμετοχή στην πολιτική ζωή ή τη δημόσια υπηρεσία. Οι ωφελούμενοι από αυτό ήταν μέλη της παλιάς εξόριστης αντιπολίτευσης, συχνά απόγονοι οικογενειών που είχαν διαδραματίσει ρόλο στην πρώτη γραμμή υπό τη μοναρχία, και των ισλαμιστικών κινημάτων.¹⁷

Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω είναι η εμφάνιση του Χαλίφα Χάφταρ στα μέσα του Μαΐου του '14, του οποίου οι δυνάμεις κήρυξαν τον αγώνα εναντίον ένοπλων ομάδων Ισλαμιστών στη Βεγγάζη, στα πλαίσια της «Επιχείρησης Αξιοπρέπεια», με την οποία εκκινούσε πλέον και επίσημα η δεύτερη φάση του λιβυκού εμφυλίου πολέμου. Η εμφάνιση του Χάφταρ μόνο τυχαία δεν είναι καθώς διετελέσε ηγέτης της “μαύρης” ταξιαρχίας στο πόλεμο του Τσαντ και για στρατιωτικούς λόγους εξορίστηκε στην Αμερική όμως δεν έκοψε ποτέ επαφές με την Λιβύη. Αντικατοπτρίζει τον αρχηγό που θα ηγηθεί των προσπαθειών για απομάκρυνση του ισλαμικού εξτρεμισμού υπό αμερικανική καθοδήγηση. Όμως ο ισλαμικός συνασπισμός κατάφερε να εισέλθει στην Τρίπολη και να επαναφέρει το Γ.Ε.Κ. υπό την προεδρία του ιδρυτή του Λιβυκού Θάλαμου Επαναστατικών Επιχειρήσεων (Λ.Θ.Ε.Ε.), συστήνοντας την αυτοαποκαλούμενη «Κυβέρνηση Εθνικής Σωτηρίας», έχοντας την πλήρη υποστήριξη του κόμματος Δικαιοσύνης

15 Tinazzi Cristiano, *Tribalisme, politique, guerre*, Outre-Terre, (N° 29), σ. 263-268, March 2011.

16 Megerisi Tarek, *Order From Chaos: Stabilising Libya The Local Way* (Ιούλιος 2018), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://ecfr.eu/publication/order_from_chaos_stabilising_libya_the_local_way/, (Πρόσβαση την 10/01/2021)

17 Ben Lamma Mohamed, *The Tribal Structure in Libya: Factor for fragmentation or cohesion?*, όπ. π. σ. 39

και Ανάπτυξης, δηλαδή των Αδελφών Μουσουλμάνων της Λιβύης. Παράλληλα, η πλειοψηφία των μελών της Βουλής των Αντιπροσώπων (Β.τ.Α.) υπό την προεδρία του Αγκίλα Σαλέχ Ισα και η νεοεκλεγμένη, κοσμική κυβέρνηση του Αμπντουλάχ αλ Θνι αυτοεξορίζονται στην ανατολική Λιβύη, εγκαθιστώντας ως έδρα τους την πόλη Τομπρούκ.¹⁸

Ο ΟΗΕ από τις αρχές του 2015 προσπάθησε να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ των δύο αντιμαχόμενων πλευρών και να διευκολύνει τις μεταξύ τους διαπραγματεύσεις. Αν και η κυβέρνηση της Τομπρούκ με τον Αλ Θνι και ο Εθνικός Στρατός του Χαλίφα Χαφτάρ υπέδειξαν δείγματα καλής θέλησης για κατάπαυση του πυρός και διαπραγματεύσεις, δεν ίσχυσε το ίδιο για την Κυβέρνηση Εθνικής Σωτηρίας και τις ισλαμικές ένοπλες ομάδες, που όχι μόνο τη στήριζαν αλλά εν πολλοίς την έλεγχαν. Έτσι, οι ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις υπό την αιγίδα του ΟΗΕ ολοκληρώθηκαν την 17/12/2015 στο Skhirat του Μαρόκου, με την υπογραφή της «Λιβυκής Πολιτικής Συμφωνίας» συνέχεια της συνάντησης των πρωταγωνιστών της λιβυκής κρίσης, στη Βαλέτα της Μάλτας. Την διακυβέρνηση της Λιβύης θα αναλάμβανε εννεαμελές Προεδρικό Συμβούλιο υπό την προεδρία του Φαγιέζ Μουσταφά αλ Σάρατζ, με εκπροσώπους τόσο από τη Β.τ.Α., όσο και από το Γ.Ε.Κ, καθώς και από το σύνολο της Λιβυκής επικράτειας με στόχο την προκήρυξη εθνικών εκλογών εντός της επόμενης διετίας. Ωστόσο η ΒτΑ δεν στήριξε ποτέ την (Κ.Ε.Σ.) με αποτέλεσμα να υπάρξει διχόνοια των δύο αντιτιθέμενων πλευρών και την δημιουργία τριών πόλων εξουσίας στην πολιτική ζωή της χώρας. Το Π.Σ. υπό την προεδρία του Αλ Σαράτζ με έδρα την Τρίπολη από τα μέσα του 2016 είναι ο ένας δρών και πρόσκειται περισσότερο στις ισλαμικές ομάδες της Δυτικής Λιβύης. Ο άλλος δρών είναι η κυβέρνηση του αλ Θάνι η οποία νομιμοποιείται απ' την ΒτΑ που βρίσκεται στο Τομπρούκ και δραστηριοποιείται στην Μπάιντα.¹⁹ Ο τελευταίος είναι ο στρατηγός Χαφτάρ ο οποίος έχει υπό τις διαταγές του τον Εθνικό Στρατό της Λιβύης τον μοναδικό τακτικό στρατό σε ολόκληρη την περιοχή και χωρίς αμφιβολία κινεί τα νήματα της κυβέρνησης αλ Θάνι. Τοποθετείται στην περιοχή του Τομπρούκ.

Όλοι οι παραπάνω πρωταγωνιστές του πολιτικής σκηνής μέχρι το 2020 είχαν ένα κοινό σκοπό που το πέτυχαν μέχρι ένα σημείο: να διώξουν την Νταές από την Λιβύη. Βέβαια μεταξύ τους ήρθαν αρκετές φορές στα πρόθυρα ενός τρίτου εμφυλίου το 2020 έχοντας υποστήριξη από διαφορετικές εξωτερικές δυνάμεις ο καθένας. Τόσο στη δυτική όσο και στην ανατολική Λιβύη, διάφορες ένοπλες πολιτοφυλακές υποστήριζαν συγκεκριμένες πολιτικές φατρίες και πολέμησαν έως ότου συμφωνήθηκε κατάπαυση του πυρός το 2020 και καθιερώθηκε η διαδικασία του

18 Fitzgerald Mary and Toaldo Mattia, *A quick guide to Libya's main players*, όπ. π. σ. 5.

19 Fitzgerald Mary and Toaldo Mattia, *A quick guide to Libya's main players*, όπ. π. σ. 5.

Λιβυκού Πολιτικού Διαλόγου υπό την ηγεσία του ΟΗΕ. Αυτό βοήθησε να ξεκινήσει ένας οδικός χάρτης για την εκλογή μιας προσωρινής κυβέρνησης – τα 74 μέλη του Φόρουμ Πολιτικού Διαλόγου της Λιβύης εξέλεξαν τον Αμπντέλ Χαμίτ Ντμπέιμπα ως πρωθυπουργό και τον Μοχάμεντ Μενφί ως επικεφαλής του Προεδρικού Συμβουλίου. Αυτή η «Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας» επιφορτίστηκε με την επίβλεψη των προεδρικών εκλογών τον Δεκέμβριο του 2021, με τις βουλευτικές εκλογές να ακολουθούν. Στη συνέχεια, σύμφωνα με τον οδικό χάρτη, η προσωρινή κυβέρνηση θα παρέδιδε την εξουσία στη νέα κυβέρνηση τον Ιούνιο του 2022.²⁰ Η ίδρυση της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας ήταν ένα κρίσιμο πρώτο βήμα για την ενοποίηση των μακροχρόνιων πολιτικών θεσμών της Λιβύης, αλλά η διεξαγωγή εκλογών ήταν κρίσιμη για να διατηρήσει τη διεθνή και εσωτερική πολιτική συναίνεση γύρω από αυτήν την προσωρινή κυβέρνηση. Δεδομένου ότι οι εκλογές αναβλήθηκαν και ο πολιτικός οδικός χάρτης βρίσκεται σε διαδικασία επανεγγραφής, διάφορες πολιτικές φατρίες και στις δύο πλευρές εκμεταλλεύτηκαν το κενό για να επιβεβαιώσουν εκ νέου την επιρροή τους στο πολιτικό τοπίο της Λιβύης και να προσπαθήσουν να αποκτήσουν περισσότερο έλεγχο στο μέλλον των εκλογών της Λιβύης.

Η πολιτική αναταραχή σε συνδυασμό με την εκάστοτε αδύναμη κυβέρνηση επέτρεψε σε πολιτοφυλακές κι ενίοτε σε εξτρεμιστικές ομάδες να πάρουν τον έλεγχο των μονάδων παραγωγής πετρελαίου. Το ΑΕΠ της χώρας μειώθηκε κατά 60 % το 2011 αμέσως μετά τον πόλεμο κι αυτό διότι η παραγωγή πετρελαίου έπεσε από τα 1,77 εκατομμύρια βαρέλια στα 22.000 μόνο. Οι ξένοι υπήκοοι που εργάζονταν σε πάρα πολλές ειδικότητες σχετικές με το πετρέλαιο και μη αποχώρησαν από την Λιβύη και αυτό αποτέλεσε πλήγμα πολλών ετών μετά την πτώση του καθεστώτος. Ο γηγενής πληθυσμός λόγω του ενεργειακού πλούτου είχε στραφεί κυρίως στις δημόσιες υπηρεσίες που πρόσφερε υψηλούς μισθούς και μικρές προοπτικές εξέλιξης και προσπάθειας. Ξεχωριστή μνεία πρέπει να γίνει για το κύριο προϊόν εξαγωγής της Λιβύης.²¹ Έχει το μεγαλύτερο επιβεβαιωμένα απόθεμα πετρελαίου στην Αφρική και είναι μέσα στις δέκα χώρες με την μεγαλύτερη παραγωγή. Επιπλέον έχει σημαντικό απόθεμα σε φυσικό αέριο.

Η κατοχή των εγκαταστάσεων από πολιτοφυλακές προκάλεσε πλήγμα στην παραγωγή καθώς και στην μεταφορά όπως έκανε η φυλή Ζιντάν κατά την διάρκεια του δευτέρου εμφυλίου. Ήδη από το 2017 και μετά η κατάσταση βελτιώνεται με την συμμετοχή της Ιταλίας και του NOC

20 Jacobs L. Anna, *Libya Backslides as Two Governments Vie for Power, Again* (28/02/2022), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://agsiw.org/libya-backslides-as-two-governments-vie-for-power-again/>, (Πρόσβαση την 30/04/2022).

21 Megerisi Tarek, *Order From Chaos: Stabilising Libya The Local Way*, όπ. π.

στον έλεγχο της μεταφοράς του πετρελαίου και την παράνομη εξαγωγή του απ' την χώρα. Η τραπεζική κατάσταση στην Λιβύη ήταν τραγική μετά την δολοφονία του Καντάφι. Οι οικονομικές κυρώσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας με την απόφαση υπ' αρ. 1971 καθυστέρησαν να αρθούν. Οι τράπεζες απαγόρευαν τις αναλήψεις πάνω από 500 δηνάρια και διευκόλυναν μόνο τους φίλιους στην εκάστοτε κυβέρνηση. Εισήγαγε το 85 % των προϊόντων της σαν χώρα κι ο πληθωρισμός κάλαξε. Από την υπογραφή της Πολιτικής Λιβυκής Συμφωνίας κι έπειτα ανοίγουν οι καταθέσεις και η κεντρική τράπεζα χρηματοδοτεί και τους δύο δρώντες.²² Οι πολιτοφυλακές που άφησε κληρονομιά το καθεστώς του Καντάφι αποδυνάμωσαν τον τομέα της ασφάλειας. Η εμπλοκή των ισλαμικών εξτρεμιστών στην πολιτική κατάσταση δημιούργησε ένα νέο σχήμα συμμοριτών οι οποίοι μετά την αποχώρηση των ξένων δυνάμεων και αποσταθεροποίηση της πολιτικής έδρασαν ανενόχλητα σε όλη την επικράτεια. Οι απομακρυσμένες περιοχές απομονώθηκαν και ουσιαστικά αυτονομήθηκαν προστατεύοντας την αντίστοιχη φυλή τους. Οι μετανάστες στο εσωτερικό μειώθηκαν από πάνω από 1 εκατομμύριο το 2011 σε 500.000 περίπου στα τέλη του 2020. Οι ΗΠΑ πέτυχαν τις υποκατηγορίες της Responsibility to Protect (R2P), την R2Prevent, R2React αλλά απέτυχαν στην τρίτη, την R2Rebuild.²³ Πέτυχαν την απομάκρυνση όλου του παλιού καθεστώτος απ' τις περισσότερες δομές, εμπάργκο όπλων και υποστήριξαν την προσωρινή κυβέρνηση όμως δεν προνόησαν ότι οι δομές χρειαζόνταν αρκετά μεγάλη ενίσχυση και τεχνογνωσία. Ο ίδιος ο Μπαράκ Ομπάμα, αναγνώρισε ότι το μεγαλύτερο λάθος της προεδρίας του ήταν να μην προβλέψει την πτώση και να προετοιμαστεί για τις συνέπειες της αμερικανικής επέμβασης στη Λιβύη.²⁴

Η μοναδική προσπάθεια σύμπραξης Αιγύπτου και Λιβύης έγινε αρκετά χρόνια πίσω (1970) όταν ο Καντάφι ήταν στις αρχές της εξουσίας του θέτοντας το θέμα του παναραβισμού και προτείνοντας στον Γκαμάλ Νάσερ τον τότε ηγέτη της Αιγύπτου, να συμπορευτούν μαζί. Αυτό θα επιτυγχανόταν με την ένωση των δύο χωρών σε ένα πανίσχυρο αραβικό κράτος που θα ένωνε Μέση Ανατολή με την Αφρική, όμως το όραμά του δεν πέτυχε και στράφηκε σε άλλες χώρες όπου, επίσης, δεν είχε το προσδοκώμενο αποτέλεσμα.²⁵

22 Talani Leila Simona, *The Arab Spring In The Global Political Economy*, Palgrave Macmillan, London, 2014, σ. 221.

23 Abomo P.Tang, *R2p And The Us Intervention In Libya*, Palgrave Macmillan, London, 2019, σ.245

24 όπ. π. σ. 249.

25 Κεφαλά Βιβή, *Βόρεια Αφρική: Εσωτερική Πολιτική/ Περιφερειακές και Διεθνείς Σχέσεις*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2015, σ.229.

3. Τα διακυβεύματα των σχέσεων Αιγύπτου – Λιβύης

3.1. Το ζήτημα του πολιτικού Ισλάμ και της ισλαμικής τρομοκρατίας

Η εντύπωση που έχει σχηματίσει η Αίγυπτος για την Λιβύη από το βάνουσο τέλος του πρώην Λίβου ηγέτη συνταγματάρχη Μουαμάρ Καντάφι και του καθεστώτος του το 2011 μπορεί να παρομοιαστεί ως μία τεράστια φωτιά που έχει ξεσπάσει σε γειτονικό σπίτι, η οποία σε συνδυασμό με την έλλειψη παρέμβασης από μεριάς πυροσβεστικής υπηρεσίας, καθιστά αδύνατη την αποτροπή της επικείμενης καταστροφής. Οι απαρχές αυτής της κατάστασης έχουν τις βάσεις τους στην ασυμφωνία των Λίβυων να χαράξουν μια πορεία προς τα εμπρός, στις πολιτοφυλακές κάθε είδους που πολλαπλασιάστηκαν, αλλά και στο γεγονός της επανεμφάνισης των τζιχαντιστών, οι οποίοι διακατέχονταν από την επιθυμία να δημιουργήσουν ένα ισλαμικό κράτος που θα επεκτείνεται στη Λιβύη και πέρα από αυτήν.

Πρωταρχικό στόχο για την υλοποίηση αυτού του ονείρου αποτέλεσε η Αίγυπτος, η οποία είχε όχι μόνο ανατρέψει τον ισλαμιστή πρόεδρο Μοχάμεντ Μόρσι το 2013, αλλά και φυλακίσει μεγάλο αριθμό ηγετών της Μουσουλμανικής Αδελφότητας. Έτσι, το 2017, μια ομάδα τζιχαντιστών πέρασε στο αιγυπτιακό έδαφος και επιτέθηκε σε σημείο ελέγχου ασφαλείας, σκοτώνοντας 16 στρατιώτες και τραυματίζοντας άλλους 13. Καθώς η Λιβύη κατέρρεε ανάμεσα σε μία ισλαμιστική κυριαρχία της Δυτικής και αντι-ισλαμιστικής Ανατολικής μεριάς, ήταν φυσικό για την Αίγυπτο, η οποία είχε ανακηρύξει τους Αδελφούς Μουσουλμάνους ως τρομοκρατική οργάνωση, να ρίξει το βάρος της στον άνθρωπο που είχε κηρύξει τον πόλεμο εναντίον των ισλαμιστών στη Λιβύη, τον Στρατηγό Χαλίφα Χάφταρ. Ο τελευταίος, μάλιστα, είχε πολεμήσει και είχε καθαρίσει τη Βεγγάζη και πλήθος μεγάλων αστικών κέντρων στα ανατολικά και νότια από επιθέσεις ισλαμιστών μαχητών.²⁶

Στις ανησυχίες της Αιγύπτου συμπεριλαμβάνεται ο φόβος ότι η στρατιωτική προστασία της Τρίπολης από την Άγκυρα, σε συνδυασμό με τη μακροχρόνια τουρκική υποστήριξη στους Αδελφούς Μουσουλμάνους καθιστούν ιδιαίτερα πιθανό το ενδεχόμενο να δημιουργηθεί μια κυβέρνηση με ισλαμικό προσανατολισμό στην Τρίπολη. Ειδικότερα, το γεγονός ότι η Τουρκία στρατολογεί Σύριους και τζιχαντιστές μαχητές για να πολεμήσουν στο πλευρό του Αλ Σάρατζ και τώρα του Ντμπέμπα, μαρτυρά το εύρος της επιρροής που ασκεί η χώρα στην Κυβέρνηση Εθνικής Σωτηρίας και στους συμμάχους της.

26 Abdelhadi Magdi, *Libya conflict: Why Egypt might send troops to back Gen Haftar* (18/08/2020), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://www.bbc.com/news/world-africa-53779425>», (Πρόσβαση την 05/03/2022)

Ωστόσο, σε καμία περίπτωση δεν είναι μεγαλύτερη από αυτή που ασκούν η Αίγυπτος και τα ΗΑΕ στην πλευρά του Τομπρούκ. Η Αίγυπτος, αποβλέποντας στην προστασία των επενδύσεών της στην περιοχή της Λιβύης, βρίσκεται στον αγώνα αναζήτησης ενός δυνατού συμμάχου όσον αφορά το ενεργειακό παιχνίδι της Μεσογείου. Αυτός είναι ένας κίνδυνος που ο Αιγύπτιος πρόεδρος Σίσι δεν θέλει να σκέφτεται ούτε καν για μια γενική συμφωνία με την Άγκυρα, επειδή θεωρεί την χώρα απειλή για την εθνική ασφάλεια της χώρας του. Παρά τη διπλωματική ώθηση, η αιγυπτιακή διαδικασία λήψης αποφάσεων εξακολουθεί να κυριαρχείται από εμμονή σε θέματα ασφάλειας - σε σημείο που η εξωτερική πολιτική για τη Λιβύη διαμορφώνεται από τους μηχανισμούς πληροφοριών και ασφάλειας που βρίσκονται πιο κοντά στον Σίσι και όχι από το υπουργείο Εξωτερικών.²⁷

Για την αιγυπτιακή κυβέρνηση, θεωρείται φλέγον ζήτημα η επανατοποθέτηση της χώρας στο κέντρο της περιφερειακής σκακιέρας και η επιβεβαίωση της ισχύος της, η οποία υποβαθμίστηκε στα πλαίσια των συνεπειών της εξέγερσης του 2011.

Σε διπλωματικό επίπεδο, η απόφαση του Μπαράκ Ομπάμα να επιλέξει το Πανεπιστήμιο του Καΐρου για να πραγματοποιήσει την ομιλία του σχετικά με το υποτιθέμενο «νέο ξεκίνημα» στις σχέσεις των ΗΠΑ και του συνόλου του μουσουλμανικού κόσμου, στις 4 Ιουνίου 2009, λιγότερο από έξι μήνες μετά την άφιξή του στον Λευκό Οίκο, γέμισε την χώρα με το αίσθημα της υπερηφάνειας. Ως συνέπεια, ο Πρόεδρος Αλ Σίσι αποσκοπεί να εδραιώσει τη νομιμοποίησή του στο όνομα της αποκατάστασης ενός γοήτρου που αμαυρώθηκε και υποβαθμίστηκε σημαντικά μετά από δέκα χρόνια αναταραχών και βίας.²⁸

Όσο για τη Λιβύη, μία χαώδης κατάσταση συνεχίζει να επικρατεί στη χώρα την τελευταία δεκαετία από τις αραβικές εξεγέρσεις μέχρι σήμερα. Η πτώση του Μουαμάρ Καντάφι, η οποία επήλθε έπειτα από 42 χρόνια στην εξουσία, άφησε πίσω της ελάχιστους θεσμούς και πληθώρα εγκληματικών δικτύων που διακινούσαν πρόσφυγες, όπλα και ό,τι άλλο έφταναν στα χέρια τους. Με τον καιρό δεν άργησαν να κάνουν την εμφάνισή τους αντίπαλες κυβερνήσεις. Πιο συγκεκριμένα, η δυτική κυβέρνηση της χώρας ήταν προϊόν των διαπραγματεύσεων των Ηνωμένων Εθνών που έλαβαν χώρα το 2015 και επιδίωξαν την επίλυση ανταγωνιστικών πολιτικών και οικονομικών αξιώσεων, ενώ η ανατολική κυβέρνηση προέκυψε από ένα εκλεγμένο κοινοβούλιο, το οποίο αντιτάχθηκε στη συμφωνία του ΟΗΕ και ευθυγραμμίζεται με τον Χαλίφα Χάφταρ, έναν πρώην σύντροφο του Καντάφι εγκατέλειψε τη χώρα και στη

27 Melcangi Alessia, *Egypt recalibrated its strategy in Libya because of Turkey* (01/06/2021), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/egypt-recalibrated-its-strategy-in-libya-because-of-turkey/>>, (Πρόσβαση την 20/03/2022)

28 Belkaïd Akram, Επιμέλεια: Βέτση Ελίνα, *Αίγυπτος: Μια πικρή μετα-επαναστατική δεκαετία*, όπ. π.

συνέχεια επέστρεψε στη Λιβύη αποβλέποντας στην απόκτηση εξουσίας. Ο τελευταίος αποδείχθηκε επιδέξιος διπλωμάτης, κατάφερε να προσεγγίσει και να κερδίσει υποστήριξη από τη Ρωσία, την Αίγυπτο και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (ΗΑΕ), ενώ κατά καιρούς έχαιρε υποστήριξης από τη Γαλλία και τον Αμερικάνο Πρόεδρο Τραμπ. Τα επιχειρήματά του βασίζονταν στην άποψη ότι μόνο ο ίδιος διέθετε την ικανότητα να σώσει τη Λιβύη από το χάος και την ανομία, τη στιγμή που ομάδες τζιχαντιστών, παράνομοι διακινητές ανθρώπων, λαθρέμποροι όπλων και άλλοι προέλαυναν ανενόχλητοι τη χώρα. Ο Χάφταρ θα μπορούσε να αποδειχθεί ο κατάλληλος ηγέτης για να πετύχει την επιβολή της τάξης στην Λιβύη.²⁹

Στις αρχές Μαΐου του 2017, ο Ύπατος Αρμοστής του ΟΗΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα Ζέιντ Ράαντ αλ-Χουσεΐν εξέφρασε ανησυχίες για τις πολιτικές που υιοθετούσε η Αίγυπτος, προκειμένου να καταπολεμήσει τον εξτρεμισμό, ενώ τόνισε ότι η κατάσταση έκτακτης ανάγκης, ο τεράστιος αριθμός κρατήσεων και οι αυθαίρετες συλλήψεις διευκόλυναν την επίτευξη ριζοσπαστικοποίησης.³⁰ Τον Αύγουστο του 2015, ο Πρόεδρος αλ Σίσι ενέκρινε έναν νέο αντιτρομοκρατικό νόμο. Ωστόσο, κατηγορήθηκε από τους επικριτές του, οι οποίοι δεν χάνουν την ευκαιρία να υπογραμμίζουν ότι, μέσω αυτού, προστατεύεται το προσωπικό επιβολής του νόμου από τη λογοδοσία για χρήση βίας, περιορίζεται η δυνατότητα των δημοσιογράφων να καταγγέλλουν αντιτρομοκρατικές επιχειρήσεις που αντιτίθενται σε επίσημες κυβερνητικές δηλώσεις και παρέχεται στις αρχές και στους αξιωματούχους ασφαλείας μεγάλη διακριτική ευχέρεια άσκησης εξουσίας. Ο αριθμός των Αιγυπτίων τζιχαντιστών που πολεμούν στη Συρία και το Ιράκ εκτιμάται ότι ανέρχεται σε 600 με 1.000 άτομα, ένας αριθμός σχετικά χαμηλός συγκριτικά με το μέγεθος της Αιγύπτου. Παρ' όλα αυτά, μαζί με υπηκόους, και μη Αιγύπτιους μαχητές τζιχάντι είναι πιθανό να προσπαθήσουν να εισέλθουν στην Αίγυπτο, ενισχύοντας έτσι την εσωτερική παρουσία των τζιχαντιστών. Ταυτόχρονα, πλήθος των παραπάνω μαχητών που είχαν αναπτυχθεί στο παρελθόν στη Συρία και το Ιράκ έχουν εισέλθει στη Λιβύη, εξαιτίας των αδιάκοπων αντιποίνων, με τα οποία ήρθε αντιμέτωπο το Ισλαμικό Κράτος στη Συρία και το Ιράκ.

Με τη νέα συμφωνία μεταξύ αλ Σάρατζ και Χάφταρ, πολλοί από αυτούς τους μαχητές που επιστρέφουν είναι πιθανό να σχεδιάσουν επιχειρήσεις στη Λιβύη, εστιάζοντας στον εσωτερικό εχθρό, δηλαδή στη νέα κυβέρνηση, και επιδεικνύοντας πρωτοφανή στρατιωτική και τακτική

29 Alterman Jon, *Egypt's Sisi risks a quagmire in Libya — and that's not in the US's best interest* (24/06/2020), Διαθέσιμο στη διεύθυνση, «<https://thehill.com/opinion/international/504237-egypts-sisi-risks-a-quagmire-in-libya-and-thats-not-in-the-uss-best/>», (Πρόσβαση την 15/04/2022)

30 Brzuszkiewicz Sara, *Counter-radicalization and de-radicalization in Egypt and Libya: Returnees and Foresight* (13/06/2017), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/counter-radicalization-and-de-radicalization-egypt-and-libya-returnees-and/>», (Πρόσβαση την 15/04/2022)

τεχνογνωσία που αποκτήθηκε στη Συρία και το Ιράκ. Επιπλέον, το ζήτημα αντιμετώπισης των εσωτερικών πολιτοφυλακών βρίσκεται στην κορυφή της ατζέντας των νέων αρχών, σε συνδυασμό με την ανάληψη πρωτοβουλιών, ώστε να λάβει χώρα μία διαδικασία αφοπλισμού, αποστράτευσης και επανένταξης (DDR) που θα απαιτήσει αναμφίβολα ένα αυστηρό κράτος δικαίου. Η πιθανότητα να μην διαδεχθεί την φάση του αφοπλισμού η αποτελεσματική αποστράτευση και η επιτυχής επανένταξη των μελών των ενόπλων ομάδων, εγκυμονεί τον κίνδυνο αύξησης της δυσaráσκειας των εκτοπισμένων μαχητών. Αυτό που συμβαίνει τώρα με τους ξένους μαχητές της τζιχάντ που επιστρέφουν από τα εδάφη που ελέγχονται από το Ισλαμικό Κράτος αντιπροσωπεύει ένα ζήτημα που δεν μπορεί να αγνοηθεί, ενώ δεν είναι η πρώτη φορά που συμβαίνει καθώς έλαβε χώρα και τη δεκαετία του 1990 με την επιστροφή Αιγυπτίων, Λίβυων –και πολλών άλλων– εθελοντών από τον πόλεμο κατά των Σοβιετικών στο Αφγανιστάν. Το ενδεχόμενο καταστροφικό αποτέλεσμα μίας σύγκρουσης ανάμεσα στις δύο εξτρεμιστικές οργανώσεις της λιβυκής και της αιγυπτιακής τζιχάντ για τον έλεγχο της περιοχής αποτελεί με τη σειρά του ένα σοβαρό ζήτημα που δεν μπορεί να αγνοηθεί.³¹

3.2 Η διατήρηση των υπαρχόντων συνόρων της Λιβύης και η σταθεροποίηση της χώρας.

Το κοινό ζήτημα που απασχολεί τις κυβερνήσεις της Αιγύπτου και της Λιβύης είναι η διασφάλιση ασφάλειας υψηλού επιπέδου κατά μήκος των κοινών συνόρων 720 μιλίων που χωρίζει τις δύο χώρες, παρά το γεγονός ότι συχνά διαφωνούν για το πώς θα επιτευχθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα. Το έδαφος και το τεράστιο μήκος των συνόρων δυσχεραίνουν την άσκηση ελέγχου και κατά συνέπεια διευκολύνουν τις ένοπλες ομάδες να μεταφέρουν όπλα και μαχητές πέρα από τα προσβάσιμα σύνορα από τη Λιβύη στην Αίγυπτο, ενισχύοντας τη δράση τρομοκρατικών οργανώσεων στο Σινά.

Πρόσφατα, ένας πύραυλος εδάφους-αέρος που παρελήφθη από τη Λιβύη πυροδοτήθηκε από μαχητές για να καταρρίψει ένα αιγυπτιακό στρατιωτικό ελικόπτερο στο Σινά, υπενθυμίζοντας στην Αίγυπτο τον βαθμό αναγκαιότητας να αυξήσει την ασφάλεια των συνόρων. Αν και αυτό αποτελεί σαφώς απειλή για την ασφάλεια και των δύο εθνών, διαφωνίες ανάμεσα σε αξιωματούχους κάθε χώρας ως προς τα αίτια της απειλής και ως προς τον τρόπο επίλυσης του προβλήματος, καθυστερούν την αποκατάσταση της τάξης, της σταθερότητας και της ασφάλειας. Η Αίγυπτος κατηγορεί τις λιβυκές ένοπλες ομάδες για το λαθρεμπόριο και τη βία στα σύνορα

31 Brzuszkiewicz Sara, (13/06/2017), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/counter-radicalization-and-de-radicalization-egypt-and-libya-returnees-and>>, (Πρόσβαση την 15/04/2022)

και πιέζει τη Λιβύη να χρησιμοποιήσει πιο σταθερό έλεγχο σε αυτούς, ενώ οι Λίβυοι αξιωματούχοι επιρρίπτουν τις ευθύνες για τη διακίνηση όπλων και τη βία στο κατακερματισμένο δίκτυο του Καντάφι στην Αίγυπτο. Η Λιβύη ισχυρίζεται ότι ο μόνος τρόπος για να βελτιωθεί η ασφάλεια κατά μήκος των συνόρων είναι η έκδοση αυτών των στοιχείων του δικτύου, κάτι που η αιγυπτιακή κυβέρνηση αρνείται να πραγματοποιήσει. Όμως, ενώ η Αίγυπτος ενδέχεται να μην εκδώσει Λίβυους αξιωματούχους σύντομα, δεσμεύεται να βοηθήσει τη Λιβύη να αποκτήσει καλύτερο έλεγχο της κατάστασης ασφαλείας της με άλλους τρόπους.³²

Τα τελευταία έξι χρόνια, πρωταρχικός στόχος της Αιγύπτου ήταν να περιορίσει το πρόβλημα εντός των συνόρων της Λιβύης παρέχοντας μυστική υποστήριξη στον στρατηγό Χάφταρ. Η Λιβύη στερείται κρατικών θεσμών που λειτουργούν με σωστό τρόπο και διαφάνεια, δεν έχει ενιαίο στρατό ή δυνάμεις ασφαλείας και, το κυριότερο, ίσως, δεν δρουν συνοριοφύλακες στα πορώδη 1.100 χιλιομέτρων σύνορά της στην έρημο. Σε αυτά έρχονται να προστεθούν τα όπλα που εισρέουν στη χώρα. Άξιο αναφοράς, οι στοχοποιήσεις Αιγύπτιων εργατών στο εσωτερικό της Λιβύης. Για παράδειγμα, το 2015 μαχητές της οργάνωσης Ισλαμικό Κράτος απήγαγαν και αποκεφάλισαν 21 Αιγύπτιους Χριστιανούς , ως αντίποινα για την απομάκρυνση από την εξουσία του προέδρου Μόρσι.³³

Η μετα-Καντάφι Λιβύη δεν αποτέλεσε εξαίρεση και δεν άργησε να παγιδευτεί στο χάσμα που έχει πλώσει και έχει παραλύσει την πολιτική σε ολόκληρη σχεδόν τη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική. Έτσι, ο αγώνας ανάμεσα στους υποστηρικτές του πολιτικού Ισλάμ, μεταξύ των οποίων την πρωτοκαθεδρία έχει η διεθνής Μουσουλμανική Αδελφότητα και τα πολλά παρακλάδια της, και οι κοσμικές ή εν δυνάμει κοσμικές δυνάμεις και οι εθνικιστές παλαιάς κοπής αφορά και την περίπτωση της Λιβύης. Η απόφαση, ωστόσο, της Τουρκίας - του μεγαλύτερου μέχρι πρότινος υποστηρικτή του πολιτικού Ισλάμ στην περιοχή - να ρίξει το βάρος της στην πολιορκούμενη κυβέρνηση με τη μεσολάβηση του ΟΗΕ, έφερε μία δραματική τροπή στην εξέλιξη των πραγμάτων. Ενθαρρυμένη από τα κέρδη της στο πεδίο της μάχης, η υποστηριζόμενη από την Τουρκία η διοίκηση της Τρίπολης υποσχέθηκε να προχωρήσει για να καταλάβει την υπόλοιπη χώρα και να νικήσει ολοκληρωτικά τον στρατηγό Χάφταρ.

Οι αναφορές ότι η Τουρκία μετέφερε χιλιάδες Σύριους μισθοφόρους και τζιχαντιστές στην Τρίπολη και έστησε τουρκικές βάσεις στη δυτική Λιβύη, δεν άφησαν περιθώρια στο Κάιρο, το

32 Elmenshawy Mohamed, *Bad Neighbor, Good Neighbor: Libya-Egypt Relations* (21/03/2014), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://www.mei.edu/publications/bad-neighbor-good-neighbor-libya-egypt-relations>», (Πρόσβαση την 20/04/2022)

33 BBC news, *Islamic State: Egyptian Christians held in Libya 'killed'*(15/02/2015), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.bbc.com/news/world-31481797>, (Πρόσβαση την 05/03/2022).

οποίο αισθάνθηκε την ανάγκη να απαντήσει. Σε συνέχεια των παραπάνω, ο Αιγύπτιος Πρόεδρος, αλ Σίσι έκανε τον Ιούνιο του '20 μια δραματική ανακοίνωση, ύστερα από το πέρας επιθεώρησης αρμάτων μάχης και εκτοξευτών ρουκετών που διεξήγαγε στα πλαίσια μιας επίδειξη της πολεμικής αεροπορία σε μια βάση κοντά στα σύνορα με τη Λιβύη. Μεταξύ άλλων υποστήριξε ότι δεδομένων των ιστορικών δεσμών ανάμεσα στους λαούς της Λιβύης και της Αιγύπτου, το Κάιρο θεωρούσε υποχρέωση και νόμιμο δικαίωμα να παρέμβει για να υπερασπιστεί τα εθνικά συμφέροντα των δύο εθνών έναντι "ξένων μεθόδων". Χωρίς να υπάρχει ρητή αναφορά στην Τουρκία, όλοι κατάλαβαν ότι αναφερόταν στην παρέμβασή της.

Η ανακοίνωση αυτή από μεριάς Αιγύπτιου Προέδρου κέρδισε την αποδοχή και τις επευφημίες μίας λιβυκής αντιπροσωπείας αρχηγών φυλών που ήταν παρούσα στο αμφιθέατρο. Μάλιστα, ο Πρόεδρος αλ Σίσι είχε «χαράξει» μια νοητή γραμμή στην άμμο - μεταξύ της Σύρτης στη Μεσόγειο και της περιοχής γύρω από την αεροπορική βάση Τζούφρα στην κεντρική Λιβύη - ως «κόκκινη γραμμή» της Αιγύπτου, τονίζοντας ότι οποιαδήποτε προσπάθεια να διασταυρωθεί από τις πολιτοφυλακές που είναι πιστές στην Τρίπολη θα ήταν άμεση απειλή για την εθνική ασφάλεια της Αιγύπτου.³⁴ Την ανακοίνωση αυτή ακολούθησε, λίγες μέρες αργότερα, η απόφαση του κοινοβουλίου της Αιγύπτου να συμβουλευθεί τον πρόεδρο, ο οποίος είναι επίσης ο ανώτατος διοικητής των ενόπλων δυνάμεων, να αναπτύξει στρατεύματα όπως εκείνος κρίνει σκόπιμο.³⁵

Η κυβέρνηση με έδρα την Τρίπολη αντέδρασε με οργή στην απειλή του Προέδρου Σίσι για στρατιωτική επέμβαση, χαρακτηρίζοντάς την ως «κήρυξη πολέμου». Τα τοπικά ΜΜΕ χειροκρότησαν τον πρόεδρο και χαιρέτησαν τον αιγυπτιακό στρατό ως έναν από τους ισχυρότερους στον κόσμο, συγκρίνοντάς τον ακόμη και με τον τουρκικό στρατό. Είναι λογικό ότι το ενδεχόμενο μίας επικείμενης επέμβασης γεννά επιφυλάξεις στον αιγυπτιακό στρατό, καθώς ζητήματα όπως το εύρος των γραμμών εφοδιασμού που θα χρειάζονταν μεταξύ της Αιγύπτου και της κεντρικής Λιβύης στα πλαίσια μίας πιθανής μελλοντικής αντιπαράθεσης πρέπει να εξεταστούν και να επιλυθούν πριν την ανάληψη οποιασδήποτε δράσης.

Ένας πόλεμος στην έρημο της Λιβύης μεταξύ ενός συμβατικού στρατού και μιας πληθώρας πολιτοφυλακών μπορεί να αποδειχθεί ακόμη πιο δύσκολος. Ωστόσο, έχοντας κάνει την ανακοίνωση και τραβώντας τη γραμμή της στην άμμο, η Αίγυπτος αντιμετωπίζει ένα σοβαρό δίλημμα: να δράσει έγκαιρα για να προλάβει κάθε πιθανή απόπειρα κατάληψης της Τζούφρα και της Σύρτης, η οποία μπορεί να προκαλέσει τον ίδιο τον πόλεμο, η απειλή επέμβασης είχε

34 Alterman Jon, *Egypt's Sisi risks a quagmire in Libya — and that's not in the US's best interest*, όπ. π. σ.10

35 όπ. π. σ.10

στόχο να τον αποτρέψει ή να περιμένει μέχρι η άλλη πλευρά να περάσει αυτή τη γραμμή, κάτι που μπορεί να αποδειχθεί καταστροφικά αργά για την Αίγυπτο και τους Λίβυους συμμάχους της.³⁶

Πιο συγκεκριμένα, το Κάιρο, όπως και πολλοί άλλοι, ανησυχεί για την παρουσία του Ισλαμικού Κράτους (ISIS, ISIL, Daesh) και άλλων τζιχαντιστών στη Λιβύη, καθώς είναι προφανές ότι η σταθεροποίηση της ανατολικής Λιβύης, ακριβώς δίπλα στα δυτικά σύνορα της Αιγύπτου επηρεάζει με την σειρά της την τάξη και την ασφάλεια της χώρας. Αν έρθει να προστεθεί και η αδυναμία της υποστηριζόμενης από τον ΟΗΕ λιβυκής κυβέρνησης με έδρα την Τρίπολη να κυβερνήσει το δυτικό τμήμα της χώρας, ο Πρόεδρος Σίσι βλέπει τον Χαλίφα Χάφταρ ως την καλύτερη ελίδα για τη διατήρηση της σταθερότητας στην ανατολική Λιβύη και κατ' επέκταση στη χώρα του.³⁷

Η συμμετοχή της Ρωσίας με τον Σίσι στην υποστήριξη του Χάφταρ εξυπηρετεί την προώθηση των στόχων της αιγυπτιακής κυβέρνησης στη Λιβύη. Ούτε η Ρωσία και η Αίγυπτος είναι οι μόνες κυβερνήσεις που υποστηρίζουν τον Χάφταρ, όπως το κάνουν από την αρχή τα ΗΑΕ και η Γαλλία. Επιπλέον η Αίγυπτος, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και η Γαλλία είναι επίσης σημαντικοί σύμμαχοι των ΗΠΑ. Στο θέμα του Χάφταρ, η Ρωσία είναι περισσότερο ευθυγραμμισμένη με τους παραπάνω συμμάχους των ΗΠΑ από ό,τι οι ίδιες οι Ηνωμένες Πολιτείες. Η υποστήριξη του Χάφταρ από τους τρεις συμμάχους των ΗΠΑ ενδέχεται να σηματοδοτήσει την αδυναμία της Ουάσινγκτον να αντιταχθεί στην παρέμβαση της Μόσχας, χωρίς να αποξενωθεί από την Αίγυπτο και τις υπόλοιπες χώρες που την υποστηρίζουν. Η τότε κυβέρνηση Τραμπ μπορούσε ακόμη και να συμφωνήσει με το Κάιρο και τη Μόσχα ότι ο Χάφταρ είναι το καλύτερο στοίχημα για να κρατήσει μακριά τους τζιχαντιστές στην ανατολική Λιβύη, κάτι όμως που δεν έκανε.³⁸

Η υποστήριξη του Προέδρου Σίσι στον Χαλίφα Χάφταρ εξηγείται από οικονομικούς όσο και από πολιτικούς παράγοντες. Ενδεικτικά, δεκάδες χιλιάδες Αιγύπτιοι, ένας όχι αμελητέος αριθμός, εργάζονται στη Λιβύη, η οποία είναι μία χώρα με προϊστορία στην παροχή θέσεων εργασίας που ενδέχεται να παίξει σημαντικό ρόλο και στο μέλλον σε αυτό τον τομέα. Επίσης, το γεγονός ότι η Λιβύη είναι ένα αποτυχημένο κράτος επηρεάζει την ασφάλεια της Αιγύπτου, ενώ υπάρχει και το ζήτημα των ισλαμικών δυνάμεων στην Λιβύη. Η Αίγυπτος δεν παύει να ισχυρίζεται ότι η κυβέρνηση της Τρίπολης απαρτίζεται από μέλη της Μουσουλμανικής

36 Abdelhadi Magdi, *Libya conflict: Why Egypt might send troops to back Gen Haftar*, όπ. π.σ. 9

37 όπ. π. σ. 10

38 Katz N. Mark, *Russian Policy toward Libya: The Egyptian Factor* (23/03/2017), Διαθέσιμο στην διεύθυνση: «<https://agsiw.org/russian-policy-toward-libya-egyptian-factor/>», (Πρόσβαση την 20/04/2022)

Αδελφότητας. Ο Σίσι ανάγκασε τους Αδελφούς Μουσουλμάνους να παραιτηθούν από την εξουσία στην Αίγυπτο το 2013, ενώ συνεχίζει να βλέπει την οργάνωση ως υπαρξιακή απειλή. Θέτοντας ως όριο την Σύρτη, προειδοποιεί ότι σε περίπτωση που οι δυνάμεις της κυβέρνησης της Τρίπολης πλησιάσουν, δεν θα διστάσει να παρέμβει.³⁹

Ωστόσο, η κατάσταση που επικρατεί στην Λιβύη και η ανάμειξη άλλων κρατών στην κρίση υπέρ των ισλαμιστών δυσκολεύει τις κινήσεις της Αιγύπτου, αφού Κάιρο εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την οικονομική στήριξη κρατών του Κόλπου, πολύ περισσότερο στις συνθήκες της πανδημίας του κορωνοϊού. Σύμφωνα με επίσημες έρευνες, ο αριθμός των αναφερόμενων κρουσμάτων στη χώρα αυξάνεται σταθερά τις τελευταίες εβδομάδες, με περισσότερες από 1.500 μολύνσεις να σημειώνονται ημερησίως από τις 12 Ιουνίου 2020.⁴⁰

Η δημιουργία του Φόρουμ για το φυσικό αέριο της Ανατολικής Μεσογείου, με την ισχυρή υποστήριξη του αλ-Σίσι, όχι μόνο απειλεί να μειώσει τη σημασία του αγωγού φυσικού αερίου Trans-Anatolian (TANAP) και των αγωγών Turkish Stream, αλλά τοποθετεί την Άγκυρα στο περιθώριο σχετικά με την ανάληψη επενδυτικών έργων εκμετάλλευσης φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο, μία κατάσταση που οδήγησε τον Τούρκο πρόεδρο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογαν να αντιδράσει έντονα. Στις 27 Νοεμβρίου 2019 η Τουρκία κατέληξε σε συμφωνία με την GNA για τα σύνορα των αντίστοιχων Αποκλειστικών Οικονομικών Ζωνών (ΑΟΖ) της στην Ανατολική Μεσόγειο, παραβιάζοντας τους διεθνείς κανόνες για την οριοθέτηση των εθνικών υδάτων, ενώ δύο μήνες αργότερα ακολούθησε η απόφαση της Άγκυρας να υποστηρίξει τον αγώνα κατά των δυνάμεων του Χάφταρ. Η εσκεμμένη απόφαση του Καΐρου να απομονώσει την Τουρκία όχι μόνο δεν κατεύνασε τα πνεύματα, αλλά αντίθετα ριζοσπαστικοποίησε τη θέση της Άγκυρας, πυροδότησε γεωπολιτικούς ανταγωνισμούς στη Λιβύη και παρακίνησε, τέλος, την Άγκυρα να αντιδράσει σε κάθε επίπεδο συμπεριλαμβανομένου του ενεργειακού τομέα και όχι μόνο.⁴¹

Σημείο αναφοράς στην απειλή της ασφάλειας και της σταθερότητας στα αιγυπτο-λιβυκά σύνορα αποτελεί το λαθρεμπόριο, του οποίου κύριοι εκφραστές είναι η φυλή των Βεδουίνων «Awlad ‘Alī». Στην συγκεκριμένη περίπτωση, το λαθρεμπόριο αντιμετωπίζεται ως μια

39 Alterman Jon, *Egypt's Sisi risks a quagmire in Libya — and that's not in the US's best interest*, όπ. π. σ.10

40 Yerkes Sarah, *Coronavirus Threatens Freedom in North Africa* (24/04/2020), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://carnegieendowment.org/2020/04/24/coronavirus-threatens-freedom-in-north-africa-pub-81625>, (Πρόσβαση την 30/04/2022).

41 Melcangi Alessia and Dentice Giuseppe, *Libya's crisis is a tough puzzle to solve for Egypt* (18/06/2020), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/libyas-crisis-is-a-tough-puzzle-to-solve-for-egypt/>», (Πρόσβαση την 20/04/2022)

οικονομική πρακτική που συνοδεύεται με παραβατική συμπεριφορά και είναι ενσωματωμένη στην ευρύτερη κοινωνική, πολιτική και πολιτιστική ζωή. Το λαθρεμπόριο στην περιοχή γύρω απ' την Λιβύη περιλαμβάνει την παράνομη διακίνηση ανθρώπων, ναρκωτικών και όπλων και είναι συνδεδεμένο με την άνθιση του ισλαμικού εξτρεμισμού. Όπως αναφέρει κι ο Husken το λαθρεμπόριο στην περιοχή αποτελεί την οικονομική πτυχή μιας τοπικής κυριαρχίας και διατοπικών σχέσεων των φυλών που είναι εγκατεστημένες γύρω από τα σύνορα.⁴²

Σύμφωνα με τον Husken, το λαθρεμπόριο αποτελεί περισσότερο μια μορφή ενεργητικής οικονομικής βοήθειας, παρά μια ρομαντική προβολή του Βεδουίνου ως περιπλανώμενου παράνομου. Κύριοι λόγοι επικράτησης της παραπάνω κατάστασης μπορούν να θεωρηθούν τα αρκετά υψηλά ποσοστά ανεργίας, ο αναξιοποίητος από τους γηγενείς τουρισμός και οι περιορισμένες πρωτοβουλίες για ανάπτυξη του, αλλά και ο περιορισμένος αριθμός των εργατών που δραστηριοποιούνται στον τομέα της γεωργίας και οι οποίοι είναι κατά βάση εποχικοί, μία κατάσταση που δεν ευνοεί την οικονομία της χώρας, αφού και σε αυτή την περίπτωση τα υψηλά ποσοστά ανεργίας τον υπόλοιπο χρόνο παραμένουν ανεπηρεάστα.⁴³ Η εποχική εργασία στην, ακμάζουσα λόγω πετρελαιοπηγών, Λιβύη έχει μειωθεί πλέον, λόγω της έκρυθμης κατάστασης που επικρατεί, οπότε οι νέοι, αναζητώντας νέες ευκαιρίες, στρέφονται στο εύκολο λαθρεμπόριο που τους παρέχει μία ζωή οικονομικά και κοινωνικά σεβαστή.

Αξίζει να αναφερθεί ότι, μεταξύ των φυλών που εκτελούν λαθρεμπόριο, υπάρχει ένας ηθικός κώδικας, καθώς την δραστηριότητα αυτή την αντιμετωπίζουν ως μία μορφή εμπορίου, αφού περιλαμβάνονται προϊόντα όπως καλλυντικά, μαλακά ναρκωτικά, όπλα για προσωπική τους ασφάλεια κι οτιδήποτε άλλο γίνεται μεταξύ συγγενών. Μάλιστα, βαριά ναρκωτικά, όπλα μεγάλης κλίμακας κι εμπορεία ανθρώπων θεωρούνται από τους ίδιους κατακριτέα πράξη, η οποία παραβιάζει το εθιμικό δίκαιο που έχει αναπτυχθεί για τις συναλλαγές τους. Τα τελευταία χρόνια, η ικανότητα ενός νέου να διαπρέψει στις συναλλαγές του λαθρεμπορίου, κάτι που πετυχαίνουν αρκετοί λόγω της εκτεταμένης πλέον χρήσης κινητών τηλεφώνων, είναι συνυφασμένη με την απόκτηση υψηλότερης θέσης εξουσίας στη φυλή. Οι δύο μεγάλες εξεγέρσεις το 2011 αρχικά διέυρυναν το λαθρεμπόριο, το οποίο λόγω της μεταφοράς όπλων έγινε πολύ σκληρό. Ωστόσο, οι Βεδουίνοι και από τις δύο μεριές δεν υποδέχθηκαν με καλό μάτι αυτή τη διεύρυνση, με αποτέλεσμα να αποζητούν ανελλιπώς την μεριά της εξουσίας που θα καταφέρει να παρέχει μεσοπρόθεσμα σταθερότητα και μακροπρόθεσμα να συνδράμει ώστε να

42 Husken Thomas, *The practice and culture of smuggling in the borderland of Egypt and Libya, International Affairs*, 93:4, 2017, σ.899.

43 όπ. π. σ. 904.

επανεέλθουν στα, προ των εξεγέρσεων, επίπεδα λαθρεμπορίου.⁴⁴

Κλείνοντας, δεν πρέπει να παραλειφθεί ότι η Λιβύη παραμένει η κύρια είσοδος μεταναστών στην Ευρώπη. Μαζικές εισροές μεταναστών και προσφύγων που η Ευρωπαϊκή Ένωση αδυνατεί να ελέγξει, αλλά και κέντρα μεταναστών που, εξαιτίας της πολιτικής αστάθειας και της ελλιπούς άσκησης ελέγχου από τις αρμόδιες αρχές, παρουσιάζουν περιπτώσεις υποσιτισμού μεταναστών, οι οποίοι συχνά γίνονται έρμαιο επιδρομών από ομάδες ανταρτών αποτελούν συνήθη φαινόμενα. Η Διεθνής Αμνηστία (UNHCR) αναφέρει ότι υπάρχουν 33 κέντρα κράτησης, τόσο επίσημα, όσο και ανεπίσημα, για τα οποία υπάρχουν αναφορές ότι λειτουργούν ως κέντρα αιχμαλωσίας. Η ακτογραμμή των 1100 μιλίων της χώρας έχει γίνει πραγματικά ένα ανοιχτό σύνορο χωρίς την παραμικρή αποτροπή από τις κυβερνητικές δυνάμεις. Οι διακινητές, εποφθαλμιώντας περισσότερα κέρδη και αδιαφορώντας για την ανθρώπινη ζωή, έχουν πάρει τα ηνία πρόθυμοι να «εμπορευματοποιήσουν» εκατοντάδες μετανάστες και πρόσφυγες σε λιγιστά πλοία φορά την φορά μεταφέροντάς τους στην Ιταλία. Οι μεταναστευτικές διαβάσεις μέσω της κεντρικής Μεσογείου τετραπλασιάστηκαν μετά το 2013, κυρίως εξαιτίας της ανεξέλεγκτης και, χωρίς έλεγχο, δράσης των κοινωνικών μέσων. Τα τελευταία, ασκώντας προπαγάνδα διαφήμιζαν αυτό το ταξίδι, υποστηρίζοντας ότι παρέχει ευκαιρίες για ένα καλύτερο μέλλον, αλλά το μόνο που κατάφεραν να πετύχουν ήταν να διογκώσουν το πρόβλημα.

3.3. *Οι οικονομικές σχέσεις*

Στην οικονομία της Λιβύης, την πρωτοκαθεδρία έχουν οι εξαγωγές πετρελαίου και φυσικού αερίου, από τις οποίες και εξαρτάται. Ωστόσο, προβλήματα έχουν εμφανιστεί στον ορίζοντα από το 2014, κυρίως εξαιτίας της κρίσης ασφάλειας και της πολιτικής αστάθειας που επέφεραν διαταραχές στην παραγωγή πετρελαίου, αλλά και σε συνδυασμό με την πτώση των παγκόσμιων τιμών του πετρελαίου. Το γεγονός, μάλιστα, ότι το λιβυκό δηνάριο έχει χάσει μεγάλο μέρος της αξίας του από το 2014, είχε σαν αποτέλεσμα η προκύπτουσα διαφορά μεταξύ της επίσημης συναλλαγματικής ισοτιμίας και της μαύρης αγοράς να συμβάλει στην ανάπτυξη μιας παραοικονομίας και κατ' επέκταση στον πληθωρισμό. Αν έρθουν να προστεθούν και περιπτώσεις, κατά τις οποίες η χώρα υποφέρει από εκτεταμένες διακοπές ρεύματος, λόγω ελλείψεων καυσίμων για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, αλλά και οι άσχημες συνθήκες διαβίωσης, συμπεριλαμβανομένης της ελλιπούς πρόσβασης σε καθαρό πόσιμο νερό, σε ιατρικές υπηρεσίες και η ασφαλής στέγαση που μειωθεί από το 2011, γίνεται κατανοητό ότι η κρίση έχει επεκταθεί σε όλους τους τομείς της κοινωνίας. Παρόλο που η παραγωγή πετρελαίου το 2019 έφτασε στο υψηλότερο επίπεδο των τελευταίων πέντε ετών, οδηγώντας στην αύξηση του ΑΕΠ,

44 όπ. π. σ. 900.

με την ημερήσια μέση παραγωγή να αυξάνεται στα 1.200.000 βαρέλια την ημέρα, ωστόσο, τα επίπεδα παραγωγής πετρελαίου συνεχίζουν να παραμένουν κάτω από τα μέσα επίπεδα πριν την εξέγερση του 2011.⁴⁵ Η Κεντρική Τράπεζα της Λιβύης συνεχίζει να καταβάλλει μισθούς στην πλειονότητα του λιβυκού εργατικού δυναμικού και να χρηματοδοτεί επιδοτήσεις για καύσιμα και τρόφιμα. Όμως, η χαμηλή εμπιστοσύνη των καταναλωτών στον τραπεζικό τομέα και τη διάρθρωση της οικονομίας στο σύνολό της έχουν οδηγήσει σε σοβαρή έλλειψη ρευστότητας.⁴⁶

Καταλαμβάνοντας τη βορειοανατολική γωνία της αφρικανικής ηπείρου, η Αίγυπτος διχοτομείται από την ιδιαίτερα εύφορη κοιλάδα του Νείλου, όπου και λαμβάνει χώρα η μεγαλύτερη οικονομική δραστηριότητα. Η οικονομία της Αιγύπτου ήταν εξαιρετικά συγκεντρωτική κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης του προέδρου Νάσερ αλλά διευρύνθηκε σημαντικά υπό τους Προέδρους Σαντάτ και Μουμπάρακ. Η γεωργία, οι υδρογονάνθρακες, η μεταποίηση, ο τουρισμός και άλλοι τομείς υπηρεσιών έχουν διαμορφώσει τη σχετικά ποικιλόμορφη οικονομική δραστηριότητα της χώρας.

Τις τελευταίες δύο δεκαετίες η Αίγυπτος έχει παρουσιάσει ρεκόρ στην προσέλκυση ξένων επενδυτών, ωστόσο η ευκαιρία για οικονομική ανάταξη υποδαυλίζεται από τις άσχημες συνθήκες διαβίωσης και τις περιορισμένες ευκαιρίες απασχόλησης που τρέφουν τη λαϊκή δυσαρέσκεια. Αυτές οι κοινωνικοοικονομικές πιέσεις ήταν ένας σημαντικός παράγοντας που οδήγησε στην εξέγερση του Ιανουαρίου του 2011, η οποία ανέτρεψε τον Μουμπάρακ. Το αβέβαιο πολιτικό περιβάλλον και το εύθραστο περιβάλλον ασφάλειας που επικρατούν από το 2011 έχουν περιορίσει την οικονομική ανάπτυξη της χώρας, αφού έχουν γίνει ανεπιτυχείς προσπάθειες να αναβαθμιστεί η ποιότητα ζωής και να μετριαστούν τα ποσοστά ανεργίας, ειδικά όσον αφορά τη νεολαία. Ενδεικτικά, στα τέλη του 2016, η έλλειψη σκληρού συναλλάγματος και η μείωση της βοήθειας από τις χώρες του Κόλπου λειτούργησαν με τέτοιο τρόπο, ώστε το Κάιρο να στραφεί στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο για ένα τριετές πρόγραμμα δανείου 12 δισεκατομμυρίων δολαρίων.⁴⁷ Για να ανταπεξέλθει στα καινούργια δεδομένα και να εξασφαλίσει τη συμφωνία, το Κάιρο υποτίμησε την αιγυπτιακή λίρα, επέβαλε νέους φόρους και μείωσε τις ενεργειακές επιδοτήσεις. Όλα αυτά ώθησαν τον πληθωρισμό πάνω από το 30% για το μεγαλύτερο μέρος του 2017, ένα υψηλό ποσοστό που είχε να κάνει την εμφάνισή του από την προηγούμενη γενιά. Συνέπεια της διακύμανσης του νομίσματος είναι οι ξένες επενδύσεις στα έντοκα γραμμάτια του υψηλού επιτοκίου της Αιγύπτου να έχουν αυξηθεί εκθετικά,

45 The World Bank, *The World Bank in Libya Overview* (06/10/2021), Διαθέσιμο στη διεύθυνση : <https://www.worldbank.org/en/country/libya/overview#1>, (Πρόσβαση την 22/05/2022)

46 Index Mundi, *Libya vs. Egypt*, Διαθέσιμο στη διεύθυνση: [«https://www.indexmundi.com/factbook/compare/libya.egypt/economy»](https://www.indexmundi.com/factbook/compare/libya.egypt/economy) (Πρόσβαση την 20/04/2022)

47 όπ. π.

ενισχύοντας τόσο τη διαθεσιμότητα του δολαρίου όσο και τα αποθεματικά της κεντρικής τράπεζας. Η αποκτήσει ξένων και τοπικών επενδύσεων στη μεταποίηση και σε άλλους τομείς, χωρίς τη συνεχή προσπάθεια για την εφαρμογή μιας σειράς επιχειρηματικών μεταρρυθμίσεων, ενδέχεται να αποδειχθεί πρόκληση για το Κάιρο.⁴⁸

Η ανατολική Λιβύη φιλοξενεί μερικές από τις πιο ακραίες ένοπλες ομάδες της χώρας, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που φέρονται να είναι υπεύθυνοι για τις δολοφονίες των επτά Αιγυπτίων. Αυτοί οι Αιγύπτιοι ήταν μέρος μιας μεγάλης κοινότητας μεταναστών εργατών, που υπολογίζεται σε πάνω από ένα εκατομμύριο άτομα, εργάζονται στη Λιβύη και αποστέλλουν εμβάσματα πίσω στην Αίγυπτο. Παρά το συνεχιζόμενο χάος, η Λιβύη είναι σχετικά σταθερή οικονομικά. Σε αυτήν την οικονομική της δύναμη βασίζεται και προσπαθεί να πετύχει την επιτάχυνση της έκδοσης των μελών του καθεστώτος του Καντάφι που κατέφυγαν στην Αίγυπτο το 2011. Για παράδειγμα, πέρυσι, η Λιβύη κανόνισε την έκδοση της Ali Maria, πρώην πρέσβη της Λιβύης στην Αίγυπτο και του Μοχάμεντ Ιμπραήμ, αδερφό του πρώην υπουργού Πληροφοριών της Λιβύης, οι οποίοι ζούσαν και οι δύο στο Κάιρο.⁴⁹

Η αιγυπτιακή κυβέρνηση αναγκάστηκε να συμμετάσχει σε πρόγραμμα του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου το 2016, ύστερα από τη συνειδητοποίηση ότι η υποστήριξη από τα κράτη του Κόλπου δεν ήταν βιώσιμη και ελάχιστα μπορούσε να συνδράμει στην οικονομική ανάκαμψη της χώρας. Ανταποκρινόμενη στο προτεινόμενο πακέτο μεταρρυθμίσεων, η αιγυπτιακή κυβέρνηση διέθεσε το εθνικό της νόμισμα, μία πράξη που οδήγησε σε υποτίμηση του νομίσματος στο ήμισυ της αρχικής του τιμής εν μία νυκτί. Οι επιδοτήσεις ενέργειας μειώθηκαν, αλλά οι επιδοτήσεις στα τρόφιμα αυξήθηκαν. Παρά το γεγονός ότι η κυβέρνηση φροντίζει να γνωστοποιεί τις βελτιώσεις που προκύπτουν από το πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων σε πολλούς οικονομικούς δείκτες, συμπεριλαμβανομένων των επίσημων στοιχείων για την ανεργία, το εξωτερικό χρέος της χώρας έχει διπλασιαστεί από το 2015.⁵⁰ Αυτή την κατάσταση επιδεινώνουν και οι δυσκολίες που προκύπτουν από την εξάρτηση της Λιβύης από τις εξαγωγές υδρογονανθράκων, αλλά και η παγκόσμια πτώση της τιμής ανά βαρέλι έπειτα από σχεδόν οκτώ χρόνια βίαιων συγκρούσεων.

Η κατάρρευση όλων των κρατικών θεσμών και ο ανταγωνισμός μεταξύ παράλληλων κυβερνήσεων για την εξουσία έχουν φέρει την χώρα σε οικονομικό τέλμα, καθιστώντας της

48 όπ. π.

49 Elmenshawy Mohamed, *Bad Neighbor, Good Neighbor: Libya-Egypt Relations*, όπ. π. σ.12.

50 IMF news, *Egypt: Overcoming the COVID Shock and Maintaining Growth* (14/06/2021), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2021/07/14/na070621-egypt-overcoming-the-covid-shock-and-maintaining-growth>, (Πρόσβαση την 22/05/2022)

ανήμπορη να ορθοποδήσει, καθώς επίσημες έρευνες προειδοποιούσαν ότι η ανάπτυξη προβλέπεται να είναι αρνητική το 2020. Τα δημοσιονομικά ελλείμματα ανέρχονται κατά μέσο όρο στο 10 τοις εκατό του ΑΕΠ και οι απαραίτητες οικονομικές μεταρρυθμίσεις παραμένουν ανεκπλήρωτες, χωρίς να φέρνουν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. Σύμφωνα με το ΔΝΤ, «Το μερίδιο του ενδοπεριφερειακού εμπορίου είναι λιγότερο από το 5 τοις εκατό του συνολικού εμπορίου των χωρών της Βόρειας Αφρικής, σημαντικά χαμηλότερο από ό,τι σε όλα τα άλλα περιφερειακά εμπορικά μπλοκ σε όλο τον κόσμο. Το νεότερο οικονομικό πρόβλημα αναδύεται τα τελευταία χρόνια, ιδίως μετά την συνθήκη του Παρισιού το 2015 για σταδιακή μείωση των υδρογονανθράκων και την απεξάρτηση από αυτούς. Και οι δύο χώρες πρέπει να αναζητήσουν καινούργιους οικονομικούς πόρους σε αντίθεση με την τωρινή κατάσταση όπου ο ορυκτός πλούτος τους διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στην οικονομία τους αλλά και γενικά της Βόρειας Αφρικής».⁵¹

Ο προσανατολισμός πρέπει να γίνει στο πλέγμα νερό-φαγητό-ενέργεια. Τα τρία αυτά βασικά στοιχεία για την οικονομική ευημερία και γενικά ανάπτυξη των χωρών βρίσκουν μεγάλα εμπόδια λόγω πολλών παραγόντων. Αν και πλούσιες σε υδρογονάνθρακες και με μεγάλες δυνατότητες σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας εμφανίζεται μεγάλη λειψυδρία και κατ' επέκταση αρκετά μειωμένη γεωργική δραστηριότητα. Το αποτέλεσμα αυτού είναι η Λιβύη να εισάγει το 90% των τροφίμων της απ' τον υπόλοιπο κόσμο και η Αίγυπτος παράγει περίπου το 30% για αυτή και λειτουργεί ως προμηθευτής σε άλλες αραβικές χώρες με ότι αυτό συνεπάγεται για την οικονομία της κάθε χώρας. Το νερό που απαιτείται για την γεωργία και την ανθρώπινη επιβίωση στην Λιβύη γίνεται όλο και πιο σπάνιο, ενώ και στην Αίγυπτο δημιουργείται πρόβλημα με τα φράγματα που κατασκευάζονται.

Η Λιβύη εξαρτάται σχεδόν αποκλειστικά από τους υδρογονάνθρακες ενώ η Αίγυπτος προσπαθεί κι αναπτύσσει βιομηχανία και σε άλλους τομείς όπως η κλωστοϋφαντουργία, οι τηλεπικοινωνίες, η παραγωγή αυτοκινήτων και φαρμάκων και η γεωργία. Το κλίμα αλλάζει και κάνει την παραγωγή πιο απαιτητική και επιπλέον ο πληθυσμός αυξάνεται δημιουργώντας σοβαρό επισιτιστικό πρόβλημα. Η Εθνική Εταιρεία Πετρελαίου έχει την εποπτεία στη διαχείριση του ορυκτού πλούτου στη Λιβύη, με την Tamoil στη διανομή πετρελαίου και την ισπανική Repsol και την ιταλική Eni στην εξόρυξη. Επίσης το νερό διανέμεται από τις φυλές στον πληθυσμό, ενώ από την εξέγερση και μετά υφίστανται μεγάλα προβλήματα στη διανομή. Από την άλλη η Αίγυπτος είναι αρκετά πιο βιομηχανοποιημένη ειδικά στον τομέα της γεωργίας και δύναται να διαδραματίσει ισχυρό ρόλο σε ότι αφορά τους υδρογονάνθρακες και την

51 Keulertz Martin and Mohtar Rabi, *The Water-Energy-Food Nexus in Libya, UAE, Egypt and Iraq*, IAI, Feb 22, σ.2.

μεταφορά τους στην περιοχή της Μεσογείου. Ωστόσο με την πρόβλημα της διαχείρισης των φραγμάτων και την ραγδαία αύξηση του πληθυσμού κινδυνεύει με ελλείψεις σε βασικά αγαθά για την κοινωνία.⁵²

52 όπ. π. σ. 18,19.

4. Οι προοπτικές των σχέσεων Αιγύπτου – Λιβύης

4.1. Η κρίση στην Λιβύη και οι στρατιωτικές προετοιμασίες της Αιγύπτου

Η κρίση στη Λιβύη αποτελεί σημαντική πρόκληση για την εσωτερική σταθερότητα και την πολιτική νομιμοποίηση του πολιτικού καθεστώτος της Αιγύπτου. Από το 2013, η σύγκρουση έχει ισχυρή γεωπολιτική σημασία για το Κάιρο λόγω της στρατηγικής σύγκλισης μεταξύ των ΗΑΕ και της Σαουδικής Αραβίας και της υποστήριξής τους στον πόλεμο του Χάφταρ εναντίον της Κυβέρνησης Εθνικής Συμφωνίας (GNA) που εδρεύει στην Τρίπολη - η τελευταία υποστηρίζεται από την Τουρκία και Κατάρ. Παρά τις πολλές προσπάθειες να αναδειχθεί ως πολιτικός μεσολαβητής στη σύγκρουση, όπως στην περίπτωση της αποτυχημένης συνάντησης στο Κάιρο τον Φεβρουάριο του 2017, ο πρόεδρος της Αιγύπτου δεν έχανε την ευκαιρία να υποστηρίξει το ενδεχόμενο μιας στρατιωτικής λύσης στη σύγκρουση υπέρ του Χάφταρ του ισχυρού άνδρα της Ανατολής της Λιβύης, και του λεγόμενου LNA. Βέβαια, η επιθυμία να ελεγχθούν και να σταθεροποιηθούν οι αυξανόμενες ασύμμετρες απειλές κατά μήκος των συνόρων μήκους 1.115 χιλιομέτρων που χωρίζει τις δύο χώρες είναι η πραγματική αιτία για την οποία η περιοχή αυτή βρίσκεται στο επίκεντρο των αιγυπτιακών συμφερόντων.⁵³

Τα τελευταία χρόνια, η Αίγυπτος, ερχόμενη αντιμέτωπη με τις νέες προκλήσεις και απειλές, έχει υιοθετήσει ορισμένα μέτρα ασφαλείας. Η εκπαίδευση και ανάπτυξη στρατού ικανού να ανταπεξέλθει και να εκτελέσει μία αντιτρομοκρατική αποστολή και η έναρξη μιας τεράστια στρατιωτικής άσκησης όπως αυτή με το όνομα «Raad 24» στη δυτική ζώνη, κοντά στο σημείο ελέγχου Salloum, αποτελούν ενδεικτικές πρωτοβουλίες που ανέλαβε το Κάιρο, προκειμένου να προστατέψει τα πορώδη σύνορα και να περιορίσει αν όχι να αποτρέψει τις επικίνδυνες διεισδύσεις των τζιχαντιστών στην Αίγυπτο από την Ανατολική Λιβύη. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην προστασία του βόρειου Σινά, καθώς πρόκειται για μία περιοχή με τεράστια στρατηγική σημασία, από την οποία υπέστη ποικίλες, αιματηρές πολλές φορές, τρομοκρατικές επιθέσεις από το Ισλαμικό Κράτος του Ιράκ και από το Ισλαμικό Κράτος του Βιλαγιατ Σινά που συνδέεται με την αλ Σαμ (ISIS).⁵⁴ Ταυτόχρονα, δεν λείπουν οι συχνές επισκέψεις του Προέδρου αλ-Σίσι στο στρατιωτικό Αρχηγείο στη Δυτική Περιφέρεια της Αιγύπτου και κατά

53 Melcangi Alessia and Dentice Giuseppe, *Libya's crisis is a tough puzzle to solve for Egypt*, όπ. π. σ.16

54 Dentice Giuseppe, *Egypt's Security and Haftar: al-Sisi's strategy in Libya* (02/02/2017), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://www.ispionline.it/it/publicazione/egypts-security-and-haftar-al-sisis-strategy-libya-16284>», (Πρόσβαση την 23/04/2022), σ.1.

μήκος των λιβυκών συνόρων τους τελευταίους μήνες.

Το σύνολο των πολιτικών και στρατιωτικών ενεργειών που έχουν υιοθετηθεί αποδεικνύουν, όχι μόνο το, βαρυσήμαντης σημασίας, πρόβλημα ασφαλείας που προκαλούν τα σύνορα της Αιγύπτου με τη Λιβύη, αλλά και τον κίνδυνο η Αίγυπτος να αποδειχθεί ευάλωτη σε επιθέσεις από πολλά μέτωπα, σε περίπτωση επιδείνωσης της ασφάλειας κατά μήκος των λιβυκών συνόρων. Από την οπτική γωνία του Καΐρου, η εμφάνιση μιας πιθανής διάχυσης βίας στο έδαφός του ενδέχεται να ενισχυθεί από μια επικίνδυνη σύγκλιση συμφερόντων με ορισμένες ριζοσπαστικοποιημένες ομάδες της Μουσουλμανικής Αδελφότητας που δραστηριοποιούνται, τόσο στην Ανατολική Λιβύη, όσο και στη Δυτική Έρημο της Αιγύπτου.

Επιπλέον, η παρουσία πολλών ομάδων Τζιχαντιστών και στις δύο χώρες, όπως το Wilayat Sinai, το οποίο θεωρείται η πιο επικίνδυνη και θανατηφόρα οργάνωση στη χερσόνησο του Σινά και στην ηπειρωτική περιοχή της Αιγύπτου, το Mohammed Jamal Network (MJN), το Ισλαμικό Συμβούλιο Νεολαίας Shura ή Jamaat al-Murabitoun υποχρέωσε τις αιγυπτιακές αρχές να κάνουν χρήση όλων των απαραίτητων μέσων για την ασφάλεια των συνόρων τους, προκειμένου να αποφευχθούν τυχόν επιπλέον επιπτώσεις στη Δυτική Αίγυπτο. Δεν λείπουν περιπτώσεις, κατά τις οποίες αρκετές αιγυπτιακές ομάδες Σαλαφί-Τζιχάντι εντάσσονται σε ριζοσπαστικές λιβυκές οργανώσεις που δρουν σε αυτές τις περιοχές και ηγούνται από κοινού σε συνδυασμένες επιθέσεις.⁵⁵ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η επίθεση στο προξενείο των ΗΠΑ στη Βεγγάζη τον Σεπτέμβριο του 2012, όπου η MJN συνεργαζόταν με μη επιβεβαιωμένες αιγυπτιακές ομάδες Σαλαφί και κατάφερε να αφαιρέσει τη ζωή του Πρέσβη των ΗΠΑ Κρίστοφερ Στίβενς. Στις συνέπειες αυτής της στρατηγικής συμπεριλαμβάνεται και η κλιμάκωση του αριθμού των επιθέσεων εναντίον στρατιωτικών σημείων ελέγχου και στις δύο πλευρές των ανατολικών συνόρων (όπως στο al Farafra, al-Wahat, Marsa Matrouh και al-Naqab, όλα έγιναν μεταξύ Ιουλίου 2015 και Ιανουαρίου 2017). Οι συνδυασμένες επιθέσεις των ομάδων Σαλαφί-Τζιχάντι παρουσιάζουν τεράστια ποικιλομορφία και ενέχουν κινδύνους για την αποκατάσταση της ασφάλειας και της σταθερότητας, πράγμα που εντείνει τον αιγυπτιακό φόβο και τις ανησυχίες για την εκδήλωση τρομοκρατικών ενεργειών κατά μήκος του άξονα Αιγύπτου- Λιβύης.⁵⁶

Το τελευταίο σημείο είναι ιδιαίτερα κρίσιμο για την κατανόηση του παρόμοιου οράματος που μοιράζονται ο Αλ Σίσι και ο Χάφταρ. Πιο συγκεκριμένα, οι δύο ηγέτες έχουν συνειδητοποιήσει το μέγεθος της υπαρξιακής απειλής και των συνεπειών της με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι

55 όπ. π.

56 όπ. π.

σε καθημερινή βάση γι' αυτό και μοιράζονται ένα πολιτικό σχέδιο για την καταπολέμηση του πολιτικού Ισλάμ και του κινήματος της Μουσουλμανικής Αδελφότητας. Μάλιστα, ο Χάφταρ εκμεταλλεύτηκε τις αλληπάλληλες κατηγορίες που αφορούν το GNA και κάνουν λόγο για σχέσεις συνεργασίας αλλά και για υπόνοιες ότι αποτελεί έρμαιο των Ισλαμιστών, ως πρόσχημα για να ξεκινήσει την επίθεσή του εναντίον του. Το γεγονός ότι η Λιβύη έχει μετατραπεί σε θέατρο επιχειρήσεων και εκδήλωσης αυτής της περίπλοκης κατάστασης, όπου μαίνεται μία πολωτική μάχη ενάντια στο πολιτικό Ισλάμ, έχει ενισχύσει ραγδαία τις εντάσεις ανάμεσα στη Σαουδική Αραβία και τα ΗΑΕ από τη μια πλευρά και στην Τουρκία και το Κατάρ, υποστηρικτών του πολιτικού ισλαμικού ακτιβισμού, από την άλλη.⁵⁷

Οι πιθανότητες Αίγυπτος και Τουρκία να συνεργαστούν, τουλάχιστον για το ζήτημα της Λιβύης, ώστε να καταλήξουν σε συμφωνία είναι λίγες και συνοδεύονται από πολλές αμφιβολίες. Η σχέση μεταξύ του προέδρου Σίσι και του Τούρκου ομολόγου του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν χαρακτηρίζεται από συχνές εντάσεις και εχθρότητα τόσο για προσωπικούς όσο και για πολιτικούς λόγους. Όσον αφορά τη Λιβύη, το Κάιρο δεν διστάζει να εκφράσει την καχυποψία του για τα αίτια και τις συνέπειες που κρύβονται πίσω από την εδραίωση των σχέσεων της Άγκυρας με το GNA που εδρεύει στην Τρίπολη.

Τον Δεκέμβριο του '20, η απόφαση του τουρκικού κοινοβουλίου να δώσει παράταση στην ανάπτυξη τουρκικών στρατευμάτων στη Λιβύη για επιπλέον 18 μήνες, θεωρήθηκε σαν μια κίνηση που εκνεύρισε περαιτέρω τον Σίσι και επιδείνωσε τις σχέσεις των δύο χωρών. Την επίσκεψη του Τούρκου υπουργού Άμυνας Χουλουσί Ακάρ στη Λιβύη στις 26 Δεκεμβρίου, οπότε και επιβεβαίωσε την ετοιμότητα των τουρκικών στρατευμάτων να υποστηρίξουν τη διεθνώς αναγνωρισμένη κυβέρνηση και να προωθήσουν την τρέχουσα πολιτική διευθέτηση στη χώρα, ακολούθησαν και προειδοποιήσεις του Ακάρ προς τον Χάφταρ να μην πραγματοποιήσει οποιεσδήποτε επιθέσεις κατά των τουρκικών δυνάμεων στη Λιβύη. Από την υπογραφή της συμφωνίας για την οριοθέτηση ΑΟΖ τον Νοέμβριο του 2019, η Λιβύη αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της περιφερειακής στρατηγικής της Τουρκίας και του οράματος της Γαλάζιας Πατρίδας που τον τελευταίο καιρό έχει υιοθετήσει.⁵⁸ Σχετίζεται με τις προσπάθειες της Τουρκίας να εξασφαλίσει πρόσβαση στο φυσικό αέριο της ανατολικής Μεσογείου, να εξισοροπήσει τη σχέση της με την Ευρωπαϊκή Ένωση υπό το φως των πρόσφατων εντάσεων με την Ελλάδα και με άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τις οποίες διαφωνούν σε διάφορους τομείς

57 Melcangi Alessia and Dentice Giuseppe, Libya's crisis is a tough puzzle to solve for Egypt, όπ. π. σ.21.

58 Al-Anani Khalil, Egypt's Changing policy in Libya: Opportunities and Challenges (21/01/2021), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://arabcenterdc.org/resource/egypts-changing-policy-in-libya-opportunities-and-challenges/>», (Πρόσβαση την 23/04/2022)

εξωτερικής κατά βάση πολιτικής, όπως για παράδειγμα στην εύρεση και εφαρμογή μίας βιώσιμης λύσης για την επίλυση της λιβυκής κρίσης.

Μέσω της Ιταλίας η Δύση προσπάθησε να ενισχύσει τις αιγυπτιακές δυνάμεις για να επιτευχθεί σταθερότητα στην περιοχή. Στις αρχές του '20, ιταλικά και αιγυπτιακά μέσα ενημέρωσης ανέφεραν ότι οι δύο χώρες εξέταζαν τους όρους μίας συμφωνίας, η οποία φημολογείται ότι κυμαίνεται γύρω στα 9,8 δισεκατομμύρια δολάρια. Οι δύο μεσογειακές δυνάμεις αποτελούν μέρος μιας ευρύτερης σύμπραξης για την αντιμετώπιση της επιθετικής τουρκικής πολιτικής στην περιοχή, που περιλαμβάνει τη Γαλλία, την Ελλάδα και το Ισραήλ.⁵⁹ Αποσκοπώντας στην αντιμετώπιση της τουρκο-λιβυκής Συμφωνίας για τον προσδιορισμό των ΑΟΖ τους, καθώς και στον περιορισμό της κρίσης στην ασφάλεια που προκαλείται από τη σύμπραξη της Άγκυρας και της λιβυκής κυβέρνησης στην Τρίπολη, η προαναφερθείσα σύμπραξη επιδιώκει την αντιμετώπιση της επέκτασης των θαλασσίων συνόρων της Τουρκίας στη λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου.

Η τελευταία συμφωνία πώλησης ιταλικών όπλων στην Αίγυπτο λέγεται ότι περιλαμβάνει δύο ιταλικές φρεγάτες FREMM της κλάσης Bergamini, καθώς και άλλες τέσσερις ειδικά κατασκευασμένες για την Αίγυπτο. Περιλαμβάνει επίσης περίπου 24 Eurofighter Tycoons, 24 εκπαιδευτές τζετ M-346, καθώς και έναν στρατιωτικό δορυφόρο. Η συμφωνία έχει ήδη εγκριθεί από το ιταλικό υπουργείο Άμυνας. Ωστόσο, οι σχέσεις Αιγύπτου – Ιταλίας πέρασαν μεγάλη κρίση, η οποία δεν έχει αποκατασταθεί πλήρως. Ειδικότερα, οι σχέσεις μεταξύ του Καΐρου και της Ρώμης επιδεινώθηκαν το 2016 μετά τον θάνατο του Ιταλού διδάκτορα ερευνητή Giulio Regeni, ο οποίος βρέθηκε νεκρός 10 ημέρες αφότου αναφέρθηκε ως εξαφανισμένος στο Κάιρο.⁶⁰ Η Ιταλία κατηγόρησε το καθεστώς για τη βίαια εξαφάνιση και τα βασανιστήρια του Ρετζίνι, ο οποίος, την περίοδο που σκοτώθηκε, είχε αναλάβει την μελέτη των ανεξάρτητων αιγυπτιακών συνδικάτων. Παρά την πρόοδο που έχουν εμφανίσει οι σχέσεις των δύο χωρών τα τελευταία χρόνια, η υπόθεση του Ρετζίνι αποτελεί ένα αγκάθι και παραμένει άλυτη.

4.2 Οι διπλωματικές προσπάθειες επίλυσης της κρίσης και η Αίγυπτος

Εκτός από τη στρατιωτική της διάσταση και τη διάσταση ασφαλείας, η σχετική παρέμβαση της Αιγύπτου στις υποθέσεις της Λιβύης υποκινείται και από οικονομικούς παράγοντες. Πρώτα απ' όλα, μόνο αμελητέα δεν μπορεί να θεωρηθεί η παρουσία σημαντικού αριθμού Αιγυπτίων

59 The New Arab, Italy set to approve multi-billion dollar arms sale to Egypt regime, despite Regeni's unsolved murder (03/06/2020), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <<https://english.alaraby.co.uk/news/italy-set-approve-major-arms-deal-egypt>>, (Πρόσβαση την 23/04/2022)

60 όπ. π.

πολιτών, οι οποίοι ζουν και εργάζονται στη Λιβύη. Υπολογίζεται ότι, πριν από την πτώση του Καντάφι το 2011, έως και 1,5 εκατομμύριο Αιγύπτιοι, κυρίως Κόπτες, εργάζονταν στη Λιβύη, αποστέλλοντας εμβάσματα ύψους περίπου 33 εκατομμυρίων δολαρίων ετησίως. Η μείωση του αριθμού των Αιγυπτίων μεταναστών στη Λιβύη (750.000 άτομα το 2015), σε συνδυασμό με την απώλεια των εμβασμάτων τους, είχαν σοβαρές επιπτώσεις στην αιγυπτιακή οικονομία.

Οικονομικές επιπτώσεις συναντώνται, επίσης, στο διμερές εμπόριο, καθώς το 2015 ο όγκος των αιγυπτιακών εξαγωγών στη λιβυκή αγορά υποχώρησε κατά 75 τοις εκατό, ενώ αναμένεται να υποβαθμίσει και το ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ της Αιγύπτου. Μάλιστα, αν συνδυαστεί με το ήδη υψηλό εθνικό ποσοστό ανεργίας, που ανέρχεται στο 12 τοις εκατό και αφορά στο ήμισυ τους νέους κάτω των 25 ετών, γίνεται κατανοητό ότι τα περιθώρια βελτίωσης της δυσμενούς οικονομικής κατάστασης, στην οποία έχει περιέλθει η Αίγυπτος έχουν στενέψει σημαντικά.⁶¹ Εξίσου σημαντικός είναι και ο ενεργειακός παράγοντας, καθώς από το 2013 η Αίγυπτος έχει γίνει καθαρός εισαγωγέας ενέργειας, τη στιγμή που το χρέος της σε ξένες εταιρείες ενέργειας αγγίζει τουλάχιστον τα 3,5 δισεκατομμύρια δολάρια. Σε αυτό το πλαίσιο, η σταθεροποίηση της Λιβύης, η οποία πιστεύεται ότι θα επέλθει όταν τεθεί υπό την κυβέρνηση των Λιβύων συμμάχων της στο Τομπρούκ, θα μπορούσε ενδεχομένως να προσφέρει μια λύση για το οικονομικό αδιέξοδο της Αιγύπτου, λόγω της χαμηλής τιμής στην οποία θα πωλούνταν το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο της Λιβύης στην Αίγυπτο.⁶²

Η προσπάθεια της Αιγύπτου να εφαρμόσει την ατζέντα της στη Λιβύη την φέρνουν αντιμέτωπη με πολλές προκλήσεις. Δεν έχει ακόμη σαφές σχέδιο για το πώς θα αντιμετωπίσει τη λιβυκή κρίση. Η χάραξη πολιτικής της Αιγύπτου σε θέματα που σχετίζονται με τη Λιβύη εξακολουθεί να κυριαρχείται από συμφέροντα ασφάλειας και πληροφοριών, καθώς η αιγυπτιακή Γενική Διεύθυνση Πληροφοριών (και όχι το Υπουργείο Εξωτερικών) είναι αυτή που είναι υπεύθυνη για τη διαχείριση της πολιτικής της χώρας στη Λιβύη. Το πρόβλημα επίσης δεν περιορίζεται στη Λιβύη. Παρά τις τρέχουσες εντάσεις μεταξύ Αιγύπτου και ΗΑΕ, η Αίγυπτος χρειάζεται την οικονομική υποστήριξη των ΗΑΕ αυτή τη στιγμή, ως αποτέλεσμα των οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας του κορωνοϊού που οδήγησε σε ευρείας κλίμακας διαδηλώσεις στους δρόμους τον περασμένο Σεπτέμβριο. Εάν το Κάιρο δεν είναι σε θέση να βρει άλλες πηγές οικονομικής στήριξης και ξένων επενδύσεων, ίσως χρειαστεί να υποκύψει στις πιέσεις των ΗΑΕ, η πιο σημαντική από τις οποίες είναι η επιστροφή στη στρατιωτική λύση στη Λιβύη.⁶³

Υψηλόβαθμοι αξιωματούχοι των υπηρεσιών ασφαλείας της Αιγύπτου επισκέφθηκαν τον

61 Dentice Giuseppe, *Egypt's Security and Haftar: al-Sisi's strategy in Libya*, όπ. π. σ.2.

62 όπ. π. σ.3

63 Al-Anani Khalil, *Egypt's Changing policy in Libya: Opportunities and Challenges*, όπ. π.

Δεκέμβριο του '20 την Τρίπολη της Λιβύης, για πρώτη φορά μετά από έξι χρόνια, για συνομιλίες με στελέχη της διεθνώς αναγνωρισμένης Κυβέρνησης Εθνικής Συμφωνίας (GNA), όπως ανακοίνωσε το λιβυκό υπουργείο Εσωτερικών. Η επίσκεψη αυτή είναι η πρώτη που πραγματοποιούν υψηλόβαθμοι Αιγύπτιοι αξιωματούχοι στην Τρίπολη από το 2014, όταν ξέσπασε ο εμφύλιος πόλεμος μεταξύ της GNA και του Λιβυκού Εθνικού Στρατού (LNA) του στρατάρχη Χαλίφα Χάφταρ. Ο υπουργός Εσωτερικών της GNA Φάτι Μπασάγα και ο επικεφαλής της Υπηρεσίας Πληροφοριών Εμάντ Τραμπέλσι συζήτησαν "τρόπους για τη στήριξη της συμφωνίας εκεχειρίας" και τα αποτελέσματα "των συνομιλιών των επιτροπών 5 + 5" με την αιγυπτιακή αντιπροσωπεία, ανέφερε η ανακοίνωση. Το υπουργείο αναφερόταν στην εκεχειρία που συμφωνήθηκε στα τέλη Οκτωβρίου μεταξύ των εμπόλεμων πλευρών και τις διμερείς συνομιλίες στις οποίες συμμετέχουν από πέντε αξιωματούχοι από κάθε πλευρά. Ο Μπασάγα, ο οποίος επισκέφθηκε το Κάιρο, έγραψε στο Twitter ότι η συνάντηση ήταν "καρποφόρα και εποικοδομητική" και χαρακτήρισε "πολύ σημαντική" τη σχέση της Λιβύης με το Κάιρο.⁶⁴ Στην αιγυπτιακή αντιπροσωπεία μεταξύ άλλων μετείχαν ο αναπληρωτής επικεφαλής της υπηρεσίας πληροφοριών και στελέχη των υπουργείων Εξωτερικών και Άμυνας, σύμφωνα με μια αιγυπτιακή πηγή. Η αντιπροσωπεία συναντήθηκε επίσης με τον υπουργό Εξωτερικών της GNA Μοχάμεντ Τάχερ Σιάλα και δεσμεύτηκε ότι η πρεσβεία της Αιγύπτου στην Τρίπολη θα επαναλειτουργήσει "το συντομότερο δυνατόν", σύμφωνα με τον εκπρόσωπο του υπουργείου Εξωτερικών της GNA, Μοχάμεντ Ελγκεμπλάουι. Ενθαρρυντικό είναι το γεγονός ότι Αιγύπτιοι αξιωματούχοι θα επιθεωρούσαν την πρεσβεία στην Τρίπολη με σκοπό να ανοίξει ξανά από το 2014.

Από την πλευρά της Λιβύης η ειρηνευτική διαδικασία προχωρά αργά, αλλά η πολιτική της μετάβαση φαίνεται να κινδυνεύει να εκτροχιαστεί αφού οι προεδρικές εκλογές που είχαν προγραμματιστεί για τον Δεκέμβριο του 2021 ακυρώθηκαν την τελευταία στιγμή. Ωστόσο, διάφορες φατρίες, συμπεριλαμβανομένων πολιτικών στην εξουσία, συνεχίζουν να ασκούν πιέσεις για την αναβολή της επ' αόριστον. Οι ίδιες ομάδες θέλουν να αναβάλουν τις βουλευτικές εκλογές που υποτίθεται ότι θα γίνουν λίγους μήνες μετά την προεδρική ψηφοφορία.

Η Αφρικανική Ένωση (ΑΕ) έχει πολύ περιορισμένη επιρροή στην εσωτερική πολιτική της Λιβύης αλλά εκεί που η ΑΕ μπορεί να παρέμβει είναι να διευκολύνει την απομάκρυνση των Τσαντιανών και Σουδανών μαχητών που δρουν στη Λιβύη, αφού τόσο πολιτικοί παράγοντες στη Λιβύη όσο και ξένες δυνάμεις συμφωνούν ότι η μελλοντική σταθερότητα της Λιβύης

64 όπ. π.

εξαρτάται από την αποχώρηση των ξένων μαχητών. Ωστόσο, η ΑΕ και τα κράτη - μέλη της έχουν εκφράσει σοβαρές ανησυχίες για τη βίαιη απομάκρυνση των ενόπλων ομάδων του Τσαντ και του Σουδάν από το λιβυκό έδαφος, φοβούμενοι τις συνέπειες μιας τέτοιας κίνησης. Ανησυχούν εύλογα ότι οι μαχητές, που λειτουργούν ως μισθοφόροι στη Λιβύη, αλλά προέρχονται από ομάδες ανταρτών που αντιτίθενται στις αρχές των χωρών τους, θα μπορούσαν να απειλήσουν τη σταθερότητα της περιοχής εάν αναγκαστούν να εγκαταλείψουν τη Λιβύη παρά τη θέλησή τους. Αν και μεγάλο μέρος της συζήτησης για τη Λιβύη επικεντρώνεται στην εσωτερική δυναμική της χώρας, η ΑΕ πρέπει να διαβουλευτεί και να ασκεί πίεση εκ μέρους των αφρικανικών κρατών που θα επηρεαστούν άμεσα από το μέτρο για να ελαχιστοποιηθεί ο δυνητικά αρνητικός αντίκτυπος της επιστροφής των μαχητών.⁶⁵

4.3. Η εμπλοκή τρίτων χωρών στην αιγυπτιακή πολιτική και στην λιβυκή κρίση

4.3.1. Χώρες του Κόλπου

Στις αρχές Απριλίου του '22, τρεις χώρες του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου (ΣΣΚ) υποσχέθηκαν περίπου 22 δισεκατομμύρια δολάρια στην Αίγυπτο. Οι Σαουδάραβες κατέθεσαν 5 δισεκατομμύρια δολάρια στην κεντρική τράπεζα της Αιγύπτου, ενώ τα Εμιράτα και το Κατάρ έκαναν επενδυτικές συμφωνίες. Η υποστήριξη του ΣΣΚ έφτασε σε μια κρίσιμη στιγμή για την οικονομία της Αιγύπτου. Οι αυξανόμενες πιέσεις στην αιγυπτιακή λίρα έχουν αυξηθεί από τις αρχές του 2022.⁶⁶

Από τη μία πλευρά, τα υψηλότερα επιτόκια στο δολάριο έχουν αυξήσει το κόστος του εξωτερικού χρέους της Αιγύπτου. Έχουν επίσης ενθαρρύνει εκροές κεφαλαίων οξύνοντας την έκθεση της χώρας στην αστάθεια των βραχυπρόθεσμων ροών. Από την άλλη, όντας καθαρός εισαγωγέας τροφίμων και ενέργειας, οι υψηλότερες διεθνείς τιμές ενέργειας και τροφίμων έχουν βαθύνει το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών της χώρας. Η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία ήταν ένα πολύ οδυνηρό οικονομικό πλήγμα για την Αίγυπτο, αν και όχι μόνο. Στα τέλη Μαρτίου, η αιγυπτιακή λίρα υποτιμήθηκε, χάνοντας περίπου το 15% της αξίας της έναντι του δολαρίου. Αυτή ήταν η μεγαλύτερη πτώση σε σχεδόν τρία χρόνια σχετικής σταθερότητας των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Στον απόηχο της μεγάλης φυγής κεφαλαίων, η

65 International Crisis Group, *Eight Priorities for the African Union in 2022*, International Crisis Group, 2022, σ.7.

66 Adly Amr, *Egypt's Renewed Dependency on GCC States' Largesse* (15/03/2022), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://agsiw.org/egypts-renewed-dependency-on-gcc-states-largesse/>», (Πρόσβαση την 23/04/2022).

αιγυπτιακή κυβέρνηση ανακοίνωσε την έναρξη νέου γύρου διαπραγματεύσεων με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, με δυνατότητα λήψης ακόμη ενός δανείου.⁶⁷ Στη συνέχεια, οι χώρες του ΣΣΚ ενίσχυσαν την Αίγυπτο, στέλνοντας ένα σταθερό μήνυμα στους ξένους πιστωτές της ότι η χώρα έχει πλούσιους φίλους που είναι πρόθυμοι να βοηθήσουν την ώρα της ανάγκης. Η επιστροφή στα κράτη του ΣΣΚ τώρα δεν είναι απλώς ένδειξη οικονομικής ευπάθειας έξι χρόνια μετά την υιοθέτηση του πακέτου του ΔΝΤ, αλλά δείχνει επίσης επιδείνωση των συνθηκών δανεισμού στις διεθνείς αγορές για χώρες με υψηλή έκθεση, όπως η Αίγυπτος.

Όπως και να έχει, η υποστήριξη του ΣΣΚ ήρθε την ίδια εβδομάδα που η Αίγυπτος παραβρέθηκε με τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, το Μπαχρέιν και το Μαρόκο σε μια άνευ προηγουμένου συνάντηση στο Νεγκέβ του Ισραήλ.⁶⁸ Αυτή ήταν η πιο εντυπωσιακή παρουσία της Αιγύπτου από την έναρξη της διαδικασίας εξομάλυνσης μεταξύ ορισμένων αραβικών κρατών και του Ισραήλ τον Αύγουστο του 2020.

Το αν η συνάντηση του Νεγκέβ σηματοδοτεί μια βιώσιμη αλλαγή στη θέση της Αιγύπτου δεν είναι δεδομένο. Όμως, με αυτή την ανανεωμένη οικονομική εξάρτηση από τα κράτη του ΣΣΚ, η Αίγυπτος μπορεί να χρειαστεί να ευθυγραμμιστεί με μεγαλύτερη σαφήνεια με τη νέα διευθέτηση ασφαλείας που αναδύεται μεταξύ ορισμένων κρατών του ΣΣΚ και του Ισραήλ όπως και την γραμμή που θέλουν να περάσουν και στην έκρυθμη κατάσταση στη Λιβύη. Μέχρι τώρα το Κατάρ στήριζε φανερά την κυβέρνηση Σαράτζ με σύμμαχο την Τουρκία και τα υπόλοιπα κράτη του Κόλπου τον Στρατηγό Χάφταρ όχι τόσο με την φανερή στήριξη όσο με την χρηματοδότηση του.⁶⁹ Τα τελευταία μέσω της υποστήριξης στον Σίσι προωθούν την ατζέντα τους για απεμπλοκή από εξτρεμιστικές οργανώσεις όπως και μουσουλμανικών οργανώσεων που δεν ακολουθούν την πολιτική τους με παράδειγμα τους Αδερφούς Μουσουλμάνους τόσο στην Αίγυπτο όσο και στην Λιβύη.

Από την μία εκφράζουν την θέληση να υπάρξει σταθερότητα τόσο στην Αίγυπτο όσο και στη Λιβύη αλλά και γενικά στη Βόρειο Αφρική χρησιμοποιώντας την οικονομική τους ισχύ, προωθώντας τα δικά τους συμφέροντα κι από την άλλη αποκτούν ολοένα και μεγαλύτερο έλεγχο στη διαχείριση των πλουτοπαραγωγικών πηγών των δύο χωρών. Δεν είναι τυχαίο ότι μέχρι και το Κατάρ έχει αλλάξει στάση προς τον Σίσι ενώ τα προηγούμενα χρόνια στήριζε τον Μόρσι και από την άλλη ήταν αντίθετο στη στάση της Αιγύπτου στη Λιβύη.

67 IMF news, *Egypt: Overcoming the COVID Shock and Maintaining Growth* (14/06/2021), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2021/07/14/na070621-egypt-overcoming-the-covid-shock-and-maintaining-growth>, (Πρόσβαση την 22/05/2022), όπ.π.σ.28

68 Adly Amr, *Egypt's Renewed Dependency on GCC States' Largesse*, όπ. π.

69 όπ.π.

4.3.2. Ρωσία

Η Μόσχα παίζει συστηματικά με τα ανοίγματα που δημιουργούνται από τις προσπάθειες των ΗΠΑ να αποσυρθούν από την περιοχή και με τα λάθη άλλων παικτών. Αν και το Κρεμλίνο βρίσκεται στο επίκεντρο της δράσης, δεν έχει αποδείξει ότι έχει την επιρροή, τους πόρους ή την επιθυμία να αντιμετωπίσει τις βαθιά εδραιωμένες πηγές δυσλειτουργίας και αστάθειας της περιοχής. Η ρωσική παρουσία στη Λιβύη αποσκοπεί τόσο στην απόκτηση ερεισμάτων στη χώρα όσο και στην έμμεση αλλά έντονη αντίθεση Μόσχας – Άγκυρας, η οποία εκδηλώνεται εξ άλλου και στην Συρία.

Στη Βόρεια Αφρική, η ικανότητα της Μόσχας να ελέγχει τα γεγονότα περιορίζεται από τη διασπασμένη πολιτική αυτών των χωρών και την εξαιρετικά εξατομικευμένη και μερικές φορές απρόβλεπτη διακυβέρνηση. Η Ρωσία επεδίωξε ευκαιριακά να εμποδίσει την ευρωπαϊκή διπλωματία στη Λιβύη μέσω πρωτοβουλιών που δεν επιβαρύνονται από ανησυχίες για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Για παράδειγμα, η Μόσχα παρέδωσε άτομα σε έναν τοπικό παράγοντα πολιτοφυλακής επιτυγχάνοντας; Μία παράνομη συμφωνία υδρογονανθράκων. Επίσης, ενίσχυσε διαφορετικά, και συχνά διχασμένα, ρεύματα πιστών του Καντάφι, ιδιαίτερα του γιου Σαΐφ αλ-Ισλάμ, και υποστήριξε τον Χαλίφα Χάφταρ. Η ρωσική υποστήριξη ήταν κρίσιμη για την άνοδο του επίδοξου ισχυρού άνδρα στην ανατολική Λιβύη από το 2014 έως σήμερα, αν και η άτυπη στρατιωτική υποστήριξη στον Χάφταρ από δύο συμμάχους των ΗΠΑ, τη Γαλλία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, ήταν αναμφισβήτητα πιο συνεπής.⁷⁰ Σε συνεργασία με τα ΗΑΕ και την Αίγυπτο, η Ρωσία έστειλε όπλα, ανταλλακτικά και ιατρο-φαρμακευτικό υλικό στον Χάφταρ, καθώς και τεχνικούς, επιμελητές, συμβούλους και προσωπικό πληροφοριών. Η Μόσχα τύπωσε επίσης δηνάρια για την μη αναγνωρισμένη Κεντρική Τράπεζα στην ανατολική Λιβύη, ευθυγραμμισμένη με τον Χάφταρ, διασφαλίζοντας τη φερεγγυότητα αυτής της παράλληλης διοίκησης.⁷¹

Τα ρωσικά κρατικά μέσα ενημέρωσης και φορείς πληρεξούσιων υποστήριξαν την άνοδο του Χάφταρ με μια αρκετά περίπλοκη εκστρατεία ενημέρωσης. Το πιο σημαντικό είναι ότι μισθοφόροι από την ομάδα Wagner που λέγεται ότι χρηματοδοτείται από το κράτος ενίσχυσαν τη δύναμη πυρός των δυνάμεων πρώτης γραμμής του Χάφταρ κατά την επίθεσή του στην

70 Wehrey Frederic, Weiss S. Andrew, *Reassessing Russian Capabilities in the Levant and North Africa* (31/08/2021), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://carnegieendowment.org/2021/08/31/reassessing-russian-capabilities-in-levant-and-north-africa-pub-85222>», (Πρόσβαση την 23/04/2022), σ.12.

71 Greenberg Nathaniel, *Russia Opens Digital Interference Front in Libya*, (10/4/2019), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://merip.org/2019/10/russia-opens-digital-interference-front-in-libya/>», (Πρόσβαση την 23/04/2022).

Τρίπολη από τα τέλη του 2019 έως τα μέσα του 2020, βελτιώνοντας την ακρίβεια του πυροβολικού του, κατευθύνοντας τους ελιγμούς των μαχητών του στο πεδίο της μάχης και έπληξε το ηθικό των δυνάμεων της Τρίπολης με τρομακτικά αποτελεσματικούς σκοπευτές. Ωστόσο στη σύνοδο που συγκλήθηκε από Πούτιν και Ερντογάν για να συμφωνηθεί κατάπαυση πυρός, ο Χάφταρ αν και προσκλήθηκε, αποχώρησε αποδοκιμάζοντας τον Ρώσο πρόεδρο με αποτέλεσμα την απόφαση της Μόσχας να σταματήσει να παρέχει δηνάρια στην ανατολική κυβέρνηση του Χάφταρ πλήττοντας έτσι την εμπιστοσύνη του πληθυσμού στο πρόσωπό του.

Οι ρωσικοί δεσμοί με την Αίγυπτο έχουν ιστορικές ρίζες και ευρεία βάση, και περιλαμβάνουν ένα μείγμα από πωλήσεις όπλων, υποστήριξη μέσω ενήμερωσης και προπαγάνδας, υλικοτεχνική υποστήριξη και ρυθμίσεις βάσης και συμφωνίες υποδομής, ενέργειας και τουρισμού. Σήμερα, η Αίγυπτος είναι ένας σημαντικός πελάτης για τα ρωσικά όπλα, ο δεύτερος μεγαλύτερος της Μόσχας στην αφρικανική ήπειρο, μετά την Αλγερία. Ορισμένοι μελετητές επισημαίνουν ότι οι ανησυχίες για τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι προϋποθέσεις για τις συμφωνίες όπλων που επέβαλαν οι Ηνωμένες Πολιτείες μετά την ανατροπή του Μόρσι το 2013, προκάλεσε την αυξανόμενη προτίμηση του Καΐρου για τα ρωσικά όπλα. Στην πραγματικότητα, η διαφοροποίηση στις αγορές όπλων ξεκίνησε πριν από χρόνια, ως απάντηση στους φόβους του Καΐρου για αποχώρηση των ΗΠΑ από τη Μέση Ανατολή.

Το πιο σημαντικό είναι ότι στις αρχές του 2021, η Αίγυπτος έλαβε την παράδοση της πρώτης παρτίδας προηγμένων αεροσκαφών Su-35, τα οποία είχε παραγγείλει από τη Μόσχα, αφού η Ουάσιγκτον αρνήθηκε να της πουλήσει αεροπλάνα F-35.⁷² Η Συνολική Συμφωνία Συνεργασίας και Στρατηγικής Συνεργασίας που είχαν υπογράψει η Αίγυπτος και η Ρωσία το 2018 τέθηκε σε ισχύ το 2021, η οποία οριοθετούσε τη στρατιωτική συνεργασία καθώς και τους δεσμούς στην εκπαίδευση, την ανθρωπιστική βοήθεια και τον τουρισμό. Η Ρωσία προσπάθησε να χρησιμοποιήσει την Αίγυπτο ως πλατφόρμα προβολής ισχύος στην Ανατολική Μεσόγειο, συμπεριλαμβανομένης της Λιβύης, της Ερυθράς Θάλασσας και της υποσαχάριας Αφρικής. Ωστόσο, όπως και στις άλλες χώρες της Βόρειας Αφρικής, η ρωσική πολιτική δεν είχε ικανοποιητικά αποτελέσματα για την Μόσχα και οι σχέσεις της με το Κάιρο, παρά την συνεργασία του, δοκιμάζονται. Το Κάιρο έχει εκνευριστεί από την έλλειψη υποστήριξης του Κρεμλίνου προς την Αίγυπτο στη διαμάχη της με την Αιθιοπία για το Μεγάλο Αιθιοπικό Φράγμα Αναγέννησης, καθώς και από την υπογραφή συμφωνίας στρατιωτικής συνεργασίας με την Αντί Αμπέμπα.⁷³

72 Wehrey Frederic, Weiss S. Andrew, *Reassessing Russian Capabilities in the Levant and North Africa*, όπ. π. σ.14.

73 όπ. π. σ.15.

Εκτιμάται ότι εάν συνεχιστεί η υποστήριξη της Ρωσίας στον Χαλίφα Χάφταρ και εάν αυτός καταφέρει να ελέγξει ολόκληρη την Λιβύη, τότε η Μόσχα θα έχει πετύχει πολλούς και σημαντικούς στόχους στην περιοχή: ρωσική ανάμειξη στον λιβυκό πετρελαϊκό τομέα καθώς και πωλήσεις όπλων, την εγκατάσταση ρωσικής ναυτικής βάσης στην περιοχή και την αποτροπή ενός φιλοδυτικού καθεστώτος να πάρει την εξουσία σε όλη τη Λιβύη και να συνεργαστεί με το ΝΑΤΟ.

Οι αιγυπτοαμερικανικές σχέσεις επιδεινώθηκαν όταν η κυβέρνηση Ομπάμα μείωσε τις προμήθειες όπλων των ΗΠΑ στο Κάιρο, ενώ ο Σίσι είδε τον εαυτό του να μην εκτιμάται από την Ουάσιγκτον για τη διάσωση της Αιγύπτου από έναν εκλεγμένο ισλαμιστή δημαγωγό. Όταν ο Πούτιν προσφέρθηκε τότε να πουλήσει ρωσικά όπλα στην Αίγυπτο, οι ρωσοαιγυπτιακές σχέσεις βελτιώθηκαν δραματικά.⁷⁴ Ωστόσο, παρά την δημιουργία στενών δεσμών μεταξύ Πούτιν και Σίσι, η Αίγυπτος συνέχισε να βασίζεται κυρίως στις Ηνωμένες Πολιτείες ως πάροχο ασφαλείας. Κάποιοι στη Μόσχα υποσιάζονται ότι η στροφή του Σίσι προς τον Πούτιν αφορούσε περισσότερο μια αιγυπτιακή προσπάθεια να πείσει την Ουάσιγκτον να έχει μεγαλύτερη κατανόηση για τις ανησυχίες του Καΐρου.⁷⁵

4.3.3. ΗΠΑ

Οι λαϊκές εξεγέρσεις 2010–2011 παρείχαν στις Ηνωμένες Πολιτείες την ευκαιρία να αναπροσανατολίσουν την πολιτική τους στη Βόρεια Αφρική εστιάζοντας στην υποστήριξη των πολιτών της που βγήκαν στους δρόμους απαιτώντας αξιοπρέπεια, ελευθερία και κοινωνική αλλαγή. Οι δημοφιλείς αυτές εξεγέρσεις άνοιξαν επίσης την πόρτα για τις Ηνωμένες Πολιτείες να συνεργαστούν με τις κυβερνήσεις για να επιτύχουν μακροπρόθεσμα σταθερότητα. Αλλά το ενδιαφέρον των ΗΠΑ για τη Βόρεια Αφρική μετά τις εξεγέρσεις μειώθηκε σημαντικά προς το τέλος της διακυβέρνησης Ομπάμα και, με εξαίρεση την Αίγυπτο, μειώθηκε ακόμη περισσότερο υπό την διακυβέρνηση Τράμπ.

Ο σημαντικός οικονομικός αντίκτυπος του COVID-19 σημαίνει ότι η κυβέρνηση Μπάιντεν είναι απίθανο να αυξήσει τις δαπάνες για την παροχή οικονομικής βοήθειας σε τρίτες – και μάλιστα μη συμμαχικές– χώρες, ειδικά για μη ανθρωπιστικές και παγκόσμιες πρωτοβουλίες υγείας.⁷⁶ Οι Ηνωμένες Πολιτείες δεσμεύονται να αυξήσουν τη διπλωματική τους εστίαση στην υποστήριξη της προόδου στη Λιβύη, μεταξύ άλλων μέσω του έργου του Πρέσβη Ρίτσαρντ

74 Katz N. Mark, *Russian Policy toward Libya: The Egyptian Factor*, όπ. π. σ.15.

75 όπ. π. σ. 15

76 Hill Thomas and Yerkes Sarah, *A New Strategy for US Engagement in North Africa: A Report of the North Africa Working Group*, United States Institute of Peace, 2021, σ.5.

Νόρλαν ως Ειδικού Απεσταλμένου των ΗΠΑ για τη Λιβύη. Επιπλέον, υποστηρίζουν σθεναρά την εφαρμογή της εθνικής συμφωνίας κατάπαυσης του πυρός της 23ης Οκτωβρίου στη Λιβύη, συμπεριλαμβανομένης της αποχώρησης ξένων στρατιωτικών δυνάμεων, ξένων μαχητών και μισθοφόρων. Από το 2011, οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν επενδύσει πάνω από 850 εκατομμύρια δολάρια στη συνολική ανάπτυξη της Λιβύης, συμπεριλαμβανομένων 605 εκατομμυρίων δολαρίων σε αμερικανική βοήθεια για την ανάπτυξη και την ασφάλεια, καθώς και σχεδόν 269 εκατομμύρια δολάρια σε ανθρωπιστική βοήθεια, συμπεριλαμβανομένων σχεδόν 11 εκατομμυρίων δολαρίων σε ανθρωπιστική βοήθεια που σχετίζεται με τον COVID-19.⁷⁷

Η Αίγυπτος είναι ο μεγαλύτερος αποδέκτης εξωτερικής βοήθειας των ΗΠΑ στη Βόρεια Αφρική και ένας από τους κορυφαίους αποδέκτες ξένης βοήθειας παγκοσμίως. Ωστόσο, σχεδόν όλη η εξωτερική βοήθεια της Αιγύπτου (1,3 δισεκατομμύρια δολάρια το 2020 από 1,4 δισεκατομμύρια δολάρια που διατέθηκαν το 2018) αναλώνεται στην ενίσχυση της Ασφάλειας. Ακόμη και ιστορικά, οι Ηνωμένες Πολιτείες δυσκολεύονται να εξισορροπήσουν την επιθυμία να μιλήσουν ενάντια στις κατάφωρες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από την Αίγυπτο και επιμένουν στη διατήρηση στενών δεσμών με το καθεστώς.

Οι αμερικανικές εταιρείες δραστηριοποιούνται στους περισσότερους τομείς της αιγυπτιακής οικονομίας, συμπεριλαμβανομένης της εξερεύνησης και παραγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου, τεχνολογιών ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, μεταποίησης, κατασκευών, τηλεπικοινωνιών και τεχνολογίας πληροφοριών και της βιομηχανίας εστίασης και φιλοξενίας. Η Αίγυπτος γίνεται περιφερειακός ενεργειακός κόμβος, ενισχύοντας γρήγορα την παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές, αλλά και φυσικό αέριο προσφέροντας περαιτέρω πιθανές ευκαιρίες για τις αμερικανικές επιχειρήσεις.⁷⁸

Το Κάιρο δείχνει απροσδόκητη ευελιξία σχετικά με το αμερικανικό σχέδιο κατάπαυσης πυρός στη Λιβύη, αν και πολλοί το βλέπουν με καχυποψία, ειδικά όσον αφορά τη δημιουργία μιας αποστρατιωτικοποιημένης ζώνης που ξεκινά από τη Σύρτη και καταλήγει στην Ajdabiya, κάτι που θα σήμαινε τερματισμό του ελέγχου του Λιβυκού Εθνικού Στρατού (LNA) σε αυτές τις στρατηγικές περιοχές. Πριν από λίγο καιρό, οι ΗΠΑ απείλησαν να επέμβουν με χερσαίες δυνάμεις για να αντιμετωπίσουν τις απειλές της Τουρκίας να ελέγξει αυτήν την περιοχή. Οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν επιταχύνει τις διπλωματικές τους κινήσεις στη Λιβύη και προσπάθησαν να αυξήσουν τον ρυθμό συνεργασίας με την Αίγυπτο για τον έλεγχο ορισμένων

77 Office of the Spokesperson, The United States and Libya (23/06/2021), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://www.state.gov/the-united-states-and-libya/>», (Πρόσβαση την 23/04/2022)

78 Bureau of Near Eastern Affairs, *US Relations with Egypt* (29/04/2022), Διαθέσιμο στην διεύθυνση: «<https://www.state.gov/u-s-relations-with-egypt/>», (Πρόσβαση την 30/04/2022)

από τις κύριες οδικές αρτηρίες στην ανατολική περιοχή, η οποία βρίσκεται υπό τον έλεγχο του LNA. Πηγές τόνισαν ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες θέλουν να ξαναρχίσουν γρήγορα οι εξαγωγές πετρελαίου της Λιβύης και έχουν στραφεί στο Κάιρο για να επωφεληθούν από τους δεσμούς του με τις διάφορες πολιτικές και στρατιωτικές φατρίες στην ανατολική Λιβύη με αντάλλαγμα τις δεσμεύσεις να κρατήσουν τις δυνάμεις του GNA μακριά από τη Γραμμή Σύρτη-Τζούφρα.⁷⁹ Ένα μέλος της Βουλής των Αντιπροσώπων της Λιβύης, ο Μοχάμεντ Άμερ αλ Αμπανί, δήλωσε στο *The Arab Weekly* ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν συνειδητοποιήσει την ανάγκη τους να διασφαλίσουν τη ροή πετρελαίου καθώς κινούνται για να επιβάλουν περισσότερες κυρώσεις στο Ιράν. Η Ουάσινγκτον ελπίζει ότι το λιβυκό πετρέλαιο θα αντισταθμίσει μέρος των αναμενόμενων διαταραχών στην παγκόσμια αγορά και τις επιπτώσεις τους στην οικονομία των ΗΠΑ, ειδικότερα μετά τον πόλεμο στην Ουκρανία.

Πράγματι, τώρα περισσότερο από ποτέ με τον πόλεμο στην Ουκρανία το λιβυκό πετρέλαιο και τα κοιτάσματα της Αιγύπτου αποκτούν ιδιαίτερη σημασία. Η πρεσβεία των ΗΠΑ στη Λιβύη επιβεβαίωσε ότι ο Νόρλαντ συναντήθηκε με τον αρχηγό της αιγυπτιακής στρατιωτικής υπηρεσίας πληροφοριών, υποστράτηγο Χαλέντ Μεγκαβέρ και αρκετούς αξιωματούχους που είναι υπεύθυνοι για το ζήτημα της Λιβύης στο Κάιρο για να υποστηρίξουν τη σταθεροποίηση της εκχειρίας και να συζητήσουν μηχανισμούς για μια πολιτική λύση.⁸⁰ Η προσέγγιση ΗΠΑ-Αιγύπτου εγείρει ερωτήματα σχετικά με μια έμμεση συμμαχία μεταξύ Αιγύπτου και Ρωσίας στη Λιβύη, καθώς το Κάιρο εδώ και πολλά χρόνια και μέχρι πριν από λίγους μήνες, ήταν πιο κοντά στη Μόσχα παρά στην Ουάσινγκτον για την αντιμετώπιση της λιβυκής κρίσης. Η επίσκεψη του Νόρλαντ στο Κάιρο έχει και στρατιωτικές διαστάσεις, αφού η αιγυπτιακή πρωτεύουσα πρόκειται να φιλοξενήσει τις επόμενες ημέρες συνεδριάσεις της Μικτής Στρατιωτικής Επιτροπής με στόχο την παγίωση της εκχειρίας και την ανάπτυξη νέου σχεδίου δράσης για την εξάρθρωση των ένοπλων πολιτοφυλακών στη Λιβύη.

Η εφημερίδα *Arab Weekly* ανακοίνωσε ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες θα διαδραματίσουν κεντρικό ρόλο στις ρυθμίσεις αυτής της συνάντησης και θα υποστηρίξουν τα διάφορα μέρη στην εφαρμογή των αποτελεσμάτων της στην πράξη προκειμένου να διασφαλίσουν τα συμφέροντά τους στη Λιβύη. Οι ΗΠΑ μέσω του ΟΗΕ και άλλων περιφερειακών Οργανισμών υποστηρίζουν την σταθερότητα στην Βόρειο Αφρική σε αντίθεση με τα προηγούμενα χρόνια που παρέμεναν ουδέτεροι και απαθείς πολλές φορές, χωρίς όμως να διασφαλίζεται η δημοκρατικότητα των

79 όπ. π.

80 Abulfadl Mohamed, *Egypt extends surprising help to US over Libya crisis* (06/10/2020), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://the arabweekly.com/egypt-extends-surprising-help-us-over-libya-crisis>», (Πρόσβαση την 23/04/2022)

θεσμών.⁸¹

4.3.4. Κίνα

Η Βόρεια Αφρική είναι άλλο ένα κομμάτι στην παγκόσμια στρατηγική της Κίνας που αξίζει ανάλυσης. Με την κινεζική οικονομική διεξόδου, μέσω του σχεδίου Belt and Road Initiative (BRI), η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας (ΛΔΚ) αυξάνει την πολιτική της επιρροή, σε ξηρά και θάλασσα και από τον αέρα και τον κυβερνοχώρο, αποτελεί σοβαρή πρόκληση για τη δυτική πλευρά.⁸² Η πολιτική της Κίνας για την αναπτυξιακή βοήθεια και τις στρατιωτικές πωλήσεις έχει δελεάσει πολλές χώρες, ενώ χρησιμεύει ως εναλλακτική λύση στη στάση της Δύσης. Αυτή η μεγάλη αντιπαλότητα δυνάμεων έχει έρθει σε κάθε γωνιά του πλανήτη.

Η αναπτυσσόμενη οικονομική συνεργασία, που καθοδηγείται κυρίως από το BRI, καθορίζει τις σινο-βορειοαφρικανικές σχέσεις. Το εμπόριο της Κίνας με τις αφρικανικές χώρες, επιπλέον, έχει αυξηθεί σαράντα φορές τα τελευταία 20 χρόνια, και οι επενδύσεις που σχετίζονται με την εξόρυξη έχουν αυξηθεί περισσότερο από 25 φορές από το 2006 έως το 2015. Αυτή η τεράστια οικονομική διεξόδου κυμαίνεται από τον κλάδο των τηλεπικοινωνιών έως τις κλωστοϋφαντουργικές μονάδες και τις κατασκευαστικές δραστηριότητες για την εξόρυξη υδρογονανθράκων. Τα οικονομικά συμφέροντα της Κίνας στην Αφρική κατανέμονται άνισα στον χάρτη.⁸³ Στην κορυφή της σινο-αφρικανικής συνεργασίας, υπάρχουν κράτη της Αφρικής πλούσια σε υδρογονάνθρακες και ορυκτά, όπου συγκεντρώνονται σε μεγάλο βαθμό οι άμεσες επενδύσεις του Πεκίνου. Η Αίγυπτος ηγείται των διμερών εμπορικών σχέσεων Κίνας-Βορείου Αφρικής.

Παράλληλα με τις ζωτικές πολιτικές και πολιτιστικές σχέσεις, οι οικονομικές σχέσεις Κίνας-Αιγύπτου έχουν μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης και οφέλη και για τις δύο χώρες. Το διμερές εμπόριο μεταξύ Αιγύπτου και Κίνας (κυρίως εκτός πετρελαίου) αυξήθηκε από 1,6 δισ. δολάρια το 2004 σε 11,5 δισ. δολάρια το 2014.⁸⁴ Η Κίνα επωφελείται επίσης από το φθηνότερο αιγυπτιακό εργατικό δυναμικό, καθώς και από την ελεύθερη είσοδο σε αγορές όπου η Αίγυπτος έχει υπογράψει συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου, όπως η Mercosur, η Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών και η Τουρκία. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης του πρωθυπουργού

81 όπ. π.

82 Mezran Karim and Samet J. Daniel, *China Has Quietly Carved out a Foothold in North Africa* (26/07/2019), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://thediplomat.com/2019/07/china-has-quietly-carved-out-a-foothold-in-north-africa/>», (Πρόσβαση την 29/04/2022)

83 όπ. π.

84 Chaziza Mordechai, *China's Libya Policy and the BRI: Sights Set on the Future* (22/12/2020), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://www.mei.edu/publications/chinas-libya-policy-and-bri-sights-set-future>», (Πρόσβαση την 29/04/2022)

Χίτο το 2016, η αιγυπτιακή κυβέρνηση υπέγραψε συμφωνίες αξίας 15 δισεκατομμυρίων δολαρίων με κινεζικές εταιρείες, μεταξύ άλλων στον τομέα της ενέργειας, των μεταφορών και της υγείας, με στόχο την ενίσχυση των ΑΞΕ από την Κίνα στην Αίγυπτο. Ένα μνημόνιο κατανόησης έφερε την China State Construction Engineering Corporation στο νέο διοικητικό κεφαλαιουχικό έργο της Αιγύπτου. Για τους παραπάνω σκοπούς συμφωνήθηκαν αρκετά μεγάλα δάνεια που ήταν ανάσα για την Αίγυπτο. Η Αλγερία είναι η χώρα της Βόρειας Αφρικής με τους στενότερους οικονομικούς δεσμούς με την Κίνα και κατατάσσεται στην τρίτη θέση συνολικά, ακριβώς πίσω από τη Νότια Αφρική και τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό.⁸⁵ Η China National Petroleum Corporation (CNPC) και οι θυγατρικές της, είναι έτοιμες να συνεργαστούν με μια ολόενα και πιο αυτόνομη ανατολική Λιβύη, η οποία περιλαμβάνει μεγάλο μέρος της πετρελαϊκής υποδομής της χώρας. Ανώτατη αντιπροσωπεία της Εθνικής Εταιρείας Πετρελαίου της Λιβύης (NOC) επισκέφθηκε την Κίνα τον Ιούλιο του 2019 για να έχει συνομιλίες με αξιωματούχους της CNPC σχετικά με τις αγορές αργού πετρελαίου και πιθανή συνεργασία για την εξερεύνηση και την ανάπτυξη των κοιτασμάτων και υπηρεσιών της Λιβύης.

Με τη BRI να λειτουργεί ως νέα πλατφόρμα για την ανάπτυξη κινεζικών υπερπόντιων ενεργειακών επενδύσεων, η ενεργειακή συνεργασία Κίνας-Λιβύης θα μπορούσε να επεκταθεί περαιτέρω. Και η PetroChina της CNPC μπορεί να βασιστεί στη συνεχιζόμενη συνεργασία της με την NOC της Λιβύης, καθώς το μεγαλύτερο μέρος των κοιτασμάτων πετρελαίου της χώρας βρίσκεται σε έδαφος που ελέγχεται από το LNA.⁸⁶ Ωστόσο στη συνέχεια τόσο η Αίγυπτος που ήδη έχει διμερείς σχέσεις όσο κι η Λιβύη μόλις αποκτήσει σταθερότητα θα αποτελέσουν στόχο της κινεζικής πολιτικής για διαχείριση εμπορικών κομβικών λιμανιών και υποδομών αφού κι οι δύο χώρες έχουν θέση στρατηγικής σημασίας κι είναι πλούσιες σε υδρογονάνθρακες όπως η Αλγερία.⁸⁷

85 Del Panta Gianni, *China's Growing Economic Role in Algeria* (25/09/2018), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://www.resetdoc.org/story/chinas-growing-economic-role-algeria/>», (Πρόσβαση την 29/04/2022)

86 Chaziza Mordechai, *China's Libya Policy and the BRI: Sights Set on the Future* (22/12/2020), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://www.mei.edu/publications/chinas-libya-policy-and-bri-sights-set-future>», (Πρόσβαση την 29/04/2022)

87 Eom Janet, Hwang Jyhjong, Atkins Lucas, Chen Yunnan, and Zhou Siqi, *The United States and China in Africa: What does the data say?*, China Africa Research Initiative (CARI) and School of Advanced International Studies (SAIS) Johns Hopkins University, No 18/2017, 2017, σ.6.

5. Συμπεράσματα

Η κρίση στη Λιβύη έχει αντίκτυπο τόσο στην εθνική όσο και στην περιφερειακή πολιτική της Αιγύπτου καθώς και σημαντικές συνέπειες σε ένα ευρύ φάσμα τομέων και πρώτα απ' όλα στον τομέα της εσωτερικής και εξωτερικής ασφάλειας της χώρας. Επίκεντρο των απειλών ασφάλειας για την Αίγυπτο είναι το ζήτημα του πολιτικού Ισλάμ και της εγκαθίδρυσης μίας ισλαμικής κυβέρνησης στην Λιβύη, όποτε τελειώσει ο πόλεμος, με την προϋπόθεση βέβαια ότι η χώρα δεν θα τριχοτομηθεί. Εκτός όλων αυτών, η αστάθεια που επικρατεί στη Λιβύη εκθέτει την Αίγυπτο σε σοβαρούς κινδύνους, μεταξύ των οποίων η δράση τζιχαντιστικών ομάδων που μπορούν να περάσουν τα σύνορα δεν είναι ο μικρότερος. Μέσα σε αυτές τις συνθήκες, η υποστήριξη των κοσμικών δυνάμεων του Χαλίφα Χάφταρ δεν αρκεί. Θα πρέπει η Αίγυπτος να διαδραματίσει σταθεροποιητικό ρόλο στην χώρα, πράγμα δύσκολο, όμως, εξαιτίας των αντιθετικών στόχων άλλων δυνάμεων όπως η Τουρκία. Μεγαλύτερη όμως απειλή από το πολιτικό Ισλάμ αποτελεί το τζιχαντιστικό Ισλάμ, το οποίο όχι μόνον δρά μέσα στην ίδια την Αίγυπτο αλλά και ενισχύεται από την περιφερειακή αστάθεια. Έτσι, αν και η κατάσταση στην Λιβύη παρουσιάζει σοβαρούς κινδύνους για την Αίγυπτο, το Κάιρο έχει, μέχρι στιγμής, αποφύγει την στρατιωτική του εμπλοκή στην γειτονική χώρα και φαίνεται ότι λόγω του κόστους της θα προσπαθήσει να την αποφύγει.

Αντιθέτως, η Αίγυπτος θα πρέπει να διαδραματίσει τον ρόλο του σταθεροποιητικού παράγοντα στην χώρα και παράλληλα να αντιμετωπίσει την αυξημένη διείσδυση χωρών όπως η Τουρκία, η οποία προσπαθεί να επαναπροσεγγίσει την Αίγυπτο, αλλά χωρίς επιτυχία, αφού συνεχίζει να στηρίζει την Μουσουλμανική Αδελφότητα και οργανώσεις που πρόσκεινται σε αυτήν. Πάντως, τον ρόλο του σταθεροποιητικού παράγοντα η Αίγυπτος θα μπορούσε να τον παίζει με την συνδρομή της Σαουδικής Αραβίας, με την οποία πλέον η Αίγυπτος μοιράζεται τις ίδιες ανησυχίες σχετικά με την μεγάλη επιρροή του σουνιτικού πολιτικού Ισλάμ και την επίφοβη διάχυση των τζιχαντιστικών οργανώσεων. Σε κάθε περίπτωση, η Αίγυπτος πρέπει να βρει τρόπο να συμμετάσχει ενεργά στις διαπραγματεύσεις και τον πολιτικό διάλογο στην Λιβύη, ένας διάλογος που διεξάγεται ωστόσο με μεγάλα εμπόδια.

Όσο για την Λιβύη, όπως φαίνεται θα συνεχίσει να σπαράσσεται για αρκετό καιρό ακόμα, εξ αιτίας πολλών παραγόντων. Ο πρώτος και βασικός παράγοντας είναι ότι η λιβυκή κρίση έχει μετατραπεί σε έναν πόλεμο διά αντιπροσώπων, πράγμα που σημαίνει ότι οι αντίπαλες παρατάξεις θα συνεχίσουν να πολεμούν όσο συνεχίζεται η εξωτερική τους χρηματοδότηση. Η χρηματοδότηση αναμένεται να συνεχιστεί, ώστε όταν γίνουν ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις, οι

χώρες – χορηγοί, που έχουν αντιθετικές επιδιώξεις στη Λιβύη, να έχουν λόγο στο μεταπολεμικό μέλλον της χώρας και, φυσικά, στις πλουτοπαραγωγικές της πηγές αλλά και στο έδαφός της, να διεκδικήσουν, για παράδειγμα, στρατιωτικές βάσεις. Πρόκειται για έναν φαύλο κύκλο που τροφοδοτείται και από την ανεξέλεγκτη δράση ενόπλων ομάδων, είτε ανήκουν σε φυλές είτε ανήκουν σε εγκληματικές συμμορίες και οι οποίες θα πρέπει να αποπλιστούν.

Αυτό προϋποθέτει εθνικό διάλογο και συμφιλίωση και, βεβαίως, σταθερή και κοινά αποδεκτή κυβέρνηση. Κάτι τέτοιο, όμως, φέρνει στην επιφάνεια ένα από τα αντίπαλα ζεύγη που οδήγησαν στην κρίση, δηλαδή την αντιπαλότητα ισλαμικών και κοσμικών πολιτικών δυνάμεων. Επομένως, και εφόσον η κρίση συνεχίζεται, δεν φαίνεται πιθανή η εύρεση ενός πολιτικού συγκερασμού μεταξύ των αντιπάλων μερών. Το αδιέξοδο αυτό, σε συνδυασμό με τον εδαφικό έλεγχο που ασκούν οι μεγάλες φυλές της χώρας, φέρνει στο προσκήνιο το ενδεχόμενο του διαμελισμού της Λιβύης στα τρία, δηλαδή την ανεξαρτητοποίηση της Κυρηναϊκής, της Τριπολίτιδας και του Φεζάν. Ωστόσο, μία τέτοια εξέλιξη δημιουργεί συνθήκες, οι οποίες όχι μόνο είναι αμφίβολο το εάν θα αποτελούσαν λύση, αλλά, αντιθέτως, θα δημιουργήσουν ακόμα μεγαλύτερα προβλήματα, διότι θα δημιουργηθούν μικρά ανίσχυρα κρατίδια, τα οποία θα αποτελέσουν νέες εστίες έντασης και αποσταθεροποίησης για ολόκληρη την περιοχή. Προς το παρόν, όμως, η Λιβύη συνεχίζει να σπαράσσεται από έναν ατελείωτο πόλεμο δια αντιπροσώπων, να υφίσταται μία τεράστια ανθρωπιστική καταστροφή, η οποία οδηγεί σε συνεχή ροή προσφύγων, πράγμα που έχει άμεσο αντίκτυπο στις μεσογειακές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

6. Βιβλιογραφία

Βιβλία

Ξενογλώσσα

1. Grimm Jannis Julien, *Contested Legitimacies: Repression and Revolt in Post-Revolutionary Egypt*, Amsterdam University Press, 2022.
2. Springborg Robert, *Egypt's Economic Transition: Challenges and Prospects*, Combining Economic and Political Development, Brill, Leiden, 2017.
3. Talani Leila Simona, *The Arab Spring In The Global Political Economy*, Palgrave Macmillan, London, 2014.

Ελληνικά

1. Κεφαλά Βιβή, *Βόρεια Αφρική: Εσωτερική Πολιτική/ Περιφερειακές και Διεθνείς Σχέσεις*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2015.
2. Πρεσβεία του Μαρόκου στην Ελλάδα και Ινστιτούτο Δημοκρατίας «Κωνσταντίνος Καραμανλής» και Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας «Jean Monnet», *Η Μεσόγειος μετά την Αραβική Άνοιξη: Εκδημοκρατισμός και Όραμα Κοινής Ενημερίας*, Εκδόσεις Ηρόδοτος, 2017.
3. Ντάλης Σωτήρης (επιμ.), *Mare Nostrum: Μετατοπίσεις Ισχύος Στον Γεωπολιτικό Χάρτη Της Μεσογείου*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2020.

Άρθρα

Ξενογλώσσα

1. Abomo P.Tang, *R2p And The Us Intervention In Libya*, Palgrave Macmillan, 2019.
2. Aboueldahab Noha, *Transitional Justice and the Prosecution of Political Leaders in the Arab Region: A Comparative Study of Egypt, Libya, Tunisia and Yemen*, Hart Publishing, 2017.
3. Ben Lamma Mohamed, *The Tribal Structure in Libya: Factor for fragmentation or cohesion?*, Observatoire du monde arabomusulman et du sahel, Fondation pour la recherche strategique, Septembre 2017.

4. Binetti Marco, Gottwick Vanessa, Mittermaier Daniel, Tepel Tim, Wußmann Christoph, *Lageanalyse und Prognose: Ägypten, Algerien, Libyen, Marokko, Tunesien*, Kompetenzzentrum Krisenfrüherkennung, Juni 2021.
5. Boke Cem, *Us Foreign Policy And The Crises In Libya And Syria: A Neoclassical Realist Explanation Of American Intervention*, University Of Birmingham Research Archive, 2017.
6. British Petroleum, *Statistical Review of World Energy*, London: British Petroleum, 2014.
7. Eom Janet, Hwang Jyhjong, Atkins Lucas, Chen Yunnan, and Zhou Siqi, *The United States and China in Africa: What does the data say?*, China Africa Research Initiative (CARI) and School of Advanced International Studies (SAIS) Johns Hopkins University, No 18/2017, 2017.
8. Hill Thomas and Yerkes Sarah, *A New Strategy for US Engagement in North Africa: A Report of the North Africa Working Group*, United States Institute of Peace, 2021.
9. Hüsken Thomas, The practice and culture of smuggling in the borderland of Egypt and Libya, *International Affairs* 93: 4, 2017.
10. International Crisis Group, *Eight Priorities for the African Union in 2022* , International Crisis Group, 2022.
11. Jeangone Vilmer Jean-Baptiste, Ten Myths About The 2011 Intervention In Libya, *The Washington Quarterly*, Volume 39, 2016.
12. Keulertz Martin and Mohtar Rabi, The Water-Energy-Food Nexus in Libya, UAE, Egypt and Iraq, *Istituto Affari Internazionali Papers*, 2022.
13. Martini Jeffrey and Christopher S. Chivvis, *Libya After Qaddafi: Lessons And Implications For The Future*, RAND Corporation, 2014.
14. Tinazzi Cristiano, *Tribalisme, politique, guerre* , Outre-Terre, (N° 29), pp.263-268 , March 2011.
15. Varvelli Arturo, *Europe And The Libyan Crisis:A Failed State In The Backyard?*, Analysis No. 237, March 2014.
16. Zarate Robert and Christy Patrick, *Responding to Recent Events in Egypt and Libya*, Foreign Policy Initiative, 2012.

Άρθρα στα ελληνικά

1. Belkaïd Akram, Επιμέλεια: Βέτση Ελίνα, *Αίγυπτος: Μια πικρή μετα-επαναστατική δεκαετία* (23/03/2021), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «https://www.avgi.gr/entheta/monde-diplomatique/382640_aigyptos-mia-pikri-meta-epanastatiki-dekaetia», (Πρόσβαση την 20/04/2022).
2. Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, «*Το προσωπικό του ΔΝΤ ολοκληρώνει το 2014 την αποστολή του άρθρου IV στην Αίγυπτο*», (01/02/2015), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<http://www.IMF.org/external/np/sec/pr/2014/pr14538.htm>» (Πρόσβαση την 25/04/2022).
3. Κεφαλά Β., Οι εξεγέρσεις στον αραβικό κόσμο ή πώς οι ίδιες αιτίες δεν έχουν τα ίδια αποτελέσματα. Διεθνής και ευρωπαϊκή πολιτική, Τεύχος 24, Νοέμβριος – Δεκέμβριος 2012.
4. Κεφαλά Β., Η λιβυκή κρίση ως πόλεμος δια αντιπροσώπων. Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική, Ιούλιος 2020, Τεύχος 48-49.
5. Στουκογιώργος Λευτέρης, *Η νέα σκακιέρα της Μεσογείου* (19/07/2020), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://monde-diplomatique.gr/i-nea-skakiera-tis-mesogeiou/>, (Πρόσβαση την 20/04/2022).
6. Το Έθνος, «*Θρίλερ*» στη Λιβύη: *Οι απειλές της Αιγύπτου - «Κήρυξη πολέμου» για την κυβέρνηση* (26/06/2020), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.ethnos.gr/World/article/111732/thrilersthlibyhoiapeilesthsaigyptoykhryxhpolemou-giathnkybernhsh>, (Πρόσβαση την 25/04/2022).

Διπλωματικές Εργασίες

1. Μιχαήλαρος Κυριάκος, *Η κατάρρευση του κράτους στη Λιβύη και οι επιπτώσεις στην ελληνική ασφάλεια*, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια, Δεκ 2018.

Διαδίκτυο

Ξενόγλωσσα άρθρα

1. Abdelhadi Magdi, *Libya conflict: Why Egypt might send troops to back Gen Haftar* (18/08/2020), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://www.bbc.com/news/world-africa-53779425>», (Πρόσβαση την 05/03/2022).
2. Abulfadl Mohamed, *Egypt extends surprising help to US over Libya crisis* (06/10/2020), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://thearabweekly.com/egypt-extends-surprising-help-us-over-libya-crisis>», (Πρόσβαση την 23/04/2022).
3. Adly Amr, *Egypt's Renewed Dependency on GCC States' Largesse* (15/03/2022), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://agsiw.org/egypts-renewed-dependency-on-gcc-states-largesse/>», (Πρόσβαση την 23/04/2022).
4. Al- Anami Khalil, *Ten Years Later: Reflections on Egypt's 2011 Uprising*, Arab Center Washington DC, 18 February 2021, Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://arabcenterdc-org.translate.google/resource/ten-years-later-reflections-on-egypts-2011-uprising/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=el&_x_tr_hl=el&_x_tr_pto=op,sc (πρόσβαση την 09/05/2022).
5. Al-Anani Khalil, *Egypt's Changing policy in Libya: Opportunities and Challenges* (21/01/2021), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://arabcenterdc.org/resource/egypts-changing-policy-in-libya-opportunities-and-challenges/>», (Πρόσβαση την 23/04/2022).
6. Alterman Jon, *Egypt's Sisi risks a quagmire in Libya — and that's not in the US's best interest* (24/06/2020), Διαθέσιμο στη διεύθυνση, «<https://thehill.com/opinion/international/504237-egypts-sisi-risks-a-quagmire-in-libya-and-thats-not-in-the-uss-best/>», (Πρόσβαση την 15/04/2022).
7. Amnesty International, *Egypt 2021*. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.amnesty.org/en/location/middle-east-and-north-africa/egypt/report-egypt/> (Πρόσβαση την 05/05/2022).
8. BBC news, *Islamic State: Egyptian Christians held in Libya 'killed'*(15/02/2015), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.bbc.com/news/world-31481797>, (Πρόσβαση την 05/03/2022).
9. Britannica, *Egypt Uprising of 2011*, Διαθέσιμο στη διεύθυνση:

<https://www.britannica.com/event/Egypt-Uprising-of-2011> (πρόσβαση την 09/05/2022).

10. Bureau of Near Eastern Affairs, *US Relations with Egypt* (29/04/2022), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://www.state.gov/u-s-relations-with-egypt/>», (Πρόσβαση την 30/04/2022).

11. Brzuszkiewicz Sara, *Counter-radicalization and de-radicalization in Egypt and Libya: Returnees and Foresight* (13/06/2017), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/counter-radicalization-and-de-radicalization-egypt-and-libya-returnees-and>», (Πρόσβαση την 15/04/2022).

12. Chaziza Mordechai, *China's Libya Policy and the BRI: Sights Set on the Future* (22/12/2020), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://www.mei.edu/publications/chinas-libya-policy-and-bri-sights-set-future>», (Πρόσβαση την 29/04/2022).

13. Del Panta Gianni, *China's Growing Economic Role in Algeria* (25/09/2018), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://www.resetdoc.org/story/chinas-growing-economic-role-algeria/>», (Πρόσβαση την 29/04/2022).

14. Dentice Giuseppe, *Egypt's Security and Haftar: al-Sisi's strategy in Libya* (02/02/2017), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://www.ispionline.it/it/pubblicazione/egypts-security-and-haftar-al-sisis-strategy-libya-16284>», (Πρόσβαση την 23/04/2022).

15. Elmenshawy Mohamed, *Bad Neighbor, Good Neighbor: Libya-Egypt Relations* (21/03/2014), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://www.mei.edu/publications/bad-neighbor-good-neighbor-libya-egypt-relations>», (Πρόσβαση την 20/04/2022).

16. Energy Information Administration (14/8/2014), '*Country Analysis Brief: Egypt*', Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/Egypt/egypt.pdf>», (Πρόσβαση την 02/04/2022).

17. Fitzgerald Mary and Toaldo Mattia, *A quick guide to Libya's main players*, (19/05/2016), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «https://ecfr.eu/special/mapping_libya_conflict/», (Πρόσβαση 20/12/2020).

18. Greenberg Nathaniel, *Russia Opens Digital Interference Front in Libya*, (10/4/2019), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://merip.org/2019/10/russia-opens-digital-interference-front-in-libya/>», (Πρόσβαση την 23/04/2022).
19. Hussein Mahmoud, *Egypt's Arab Spring: The bleak reality 10 years after the uprising*, (25/01/2021), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://www.dw.com/en/egypts-arab-spring-the-bleak-reality-10-years-after-the-uprising/a-56336238>», (Πρόσβαση την 02/04/2022).
20. Abdou Ibrahim, *Eastern Winds of Change: A Guide to Egyptian-Chinese Relations* (27/02/2022), Διαθέσιμο στην διεύθυνση: <https://egyptianstreets.com/2022/02/27/eastern-winds-of-change-a-guide-to-egyptian-chinese-relations/>, (Πρόσβαση την 29/04/2022).
21. IMF news, *Egypt: Overcoming the COVID Shock and Maintaining Growth* (14/06/2021), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2021/07/14/na070621-egypt-overcoming-the-covid-shock-and-maintaining-growth>, (Πρόσβαση την 22/05/2022).
22. Index Mundi, *Libya vs. Egypt*, Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://www.indexmundi.com/factbook/compare/libya.egypt/economy>» (Πρόσβαση την 20/04/2022).
23. Jacobs L. Anna, *Libya Backslides as Two Governments Vie for Power, Again* (28/02/2022), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://agsiw.org/libya-backslides-as-two-governments-vie-for-power-again/>, (Πρόσβαση την 30/04/2022).
24. Katz N. Mark, *Russian Policy toward Libya: The Egyptian Factor* (23/03/2017), Διαθέσιμο στην διεύθυνση: «<https://agsiw.org/russian-policy-toward-libya-egyptian-factor/>», (Πρόσβαση την 20/04/2022).
25. Khamis Sahar, *Agreements and Tensions in US-Egyptian Relations* (02/12/2021), Διαθέσιμο στην διεύθυνση: <https://arabcenterdc.org/resource/agreements-and-tensions-in-us-egyptian-relations/>, (Πρόσβαση την (02/05/2022).
26. Lynch Marc, *Arab Uprising: The State of the Egyptian Revolution*, POMEPS Briefing 6, September 7, 2011, Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://pomeps-org.translate.google.com/arab-uprisings-the-state-of-the-egyptian-revolution?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=el&_x_tr_hl=el&_x_tr_pto=op,sc,

(Πρόσβαση την 09/05/2022).

27. Megerisi Tarek, *Order From Chaos: Stabilising Libya The Local Way* (Ιούλιος 2018), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «https://ecfr.eu/publication/order_from_chaos_stabilising_libya_the_local_way/», (Πρόσβαση την 10/01/2021).

28. Megerisi Tarek, *The man from Misrata: Why Libya has two prime ministers (again)* (16/02/2022), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://ecfr.eu/article/the-man-from-misrata-why-libya-has-two-prime-ministers-again/>, (Πρόσβαση την 30/04/2022).

29. Melcangi Alessia and Dentice Giuseppe, *Libya's crisis is a tough puzzle to solve for Egypt* (18/06/2020), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/libyas-crisis-is-a-tough-puzzle-to-solve-for-egypt/>», (Πρόσβαση την 20/04/2022).

30. Melcangi Alessia, *Egypt recalibrated its strategy in Libya because of Turkey* (01/06/2021), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/egypt-recalibrated-its-strategy-in-libya-because-of-turkey/>», (Πρόσβαση την 20/03/2022).

31. Mezran Karim and Melcangi Alessia, *The Cairo Declaration is a false resolution to Libya's conflict* (11/06/2020), Διαθέσιμο στην διεύθυνση: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/the-cairo-declaration-is-a-false-resolution-to-libyas-conflict/>, (Πρόσβαση την 20/04/2022).

32. Mezran Karim and Samet J. Daniel, *China Has Quietly Carved out a Foothold in North Africa* (26/07/2019), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://thediplomat.com/2019/07/china-has-quietly-carved-out-a-foothold-in-north-africa/>», (Πρόσβαση την 29/04/2022).

33. Office of the Spokesperson, *The United States and Libya* (23/06/2021), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://www.state.gov/the-united-states-and-libya/>», (Πρόσβαση την 23/04/2022).

34. Sabry Mohamed, *Egypt backs Libyan PM-designate to form new government*

(17/02/2022), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.al-monitor.com/originals/2022/02/egypt-backs-libyan-pm-designate-form-new-government#ixzz7Sfv16fxs>, (Πρόσβαση την 30/04/2022).

35. Shalhub Diana, *Egypt ready to support elections in Libya: President* (16/09/2021), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.aa.com.tr/en/world/egypt-ready-to-support-elections-in-libya-president/2366656>, (Πρόσβαση την 30/04/2022).

36. Tadesse Demissie Selam, *Is another regional alliance what the Horn needs?* (24/03/2020), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://issafrica.org/iss-today/is-another-regional-alliance-what-the-horn-needs>, (Πρόσβαση την 02/05/2022).

37. Tarek Sherif, *Egypt: Cairo's ambitions to become a major gas exporter. The Africa Report*, January 28, 2022. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.theafricareport.com/171264/egypt-ambitions-to-become-a-principle-exporter-of-gas/> (Πρόσβαση την 05/04/2022).

38. Teti Andrea, Gervasio Gennaro, *Egypt's second January Uprising: Causes and Consequences of a Would-be Revolution*, IEMed Mediterranean Yearbook 2011, Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www-iemed-org.translate.google.com/publication/egypts-second-january-uprising-causes-and-consequences-of-a-would-be-revolution/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=el&_x_tr_hl=el&_x_tr_pto=op,sc (πρόσβαση την 09/05/2022).

39. The New Arab, *Italy set to approve multi-billion dollar arms sale to Egypt regime, despite Regeni's unsolved murder* (03/06/2020), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://english.alaraby.co.uk/news/italy-set-approve-major-arms-deal-egypt>», (Πρόσβαση την 23/04/2022).

40. The World Bank, *The World Bank in Libya Overview* (06/10/2021), Διαθέσιμο στη διεύθυνση : <https://www.worldbank.org/en/country/libya/overview#1>, (Πρόσβαση την 22/05/2022)

41. Wehrey Frederic, Weiss S. Andrew, *Reassessing Russian Capabilities in the Levant and North Africa* (31/08/2021), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: «<https://carnegieendowment.org/2021/08/31/reassessing-russian-capabilities-in-levant-and->

north-africa-pub-85222», (Πρόσβαση την 23/04/2022).

42. Werr Patrick, *Egypt gets Gulf help again as eyes turn to currency flexibility* (04/04/2022), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.reuters.com/world/middle-east/egypt-gets-gulf-help-again-eyes-turn-currency-flexibility-2022-04-04/>, (Πρόσβαση την 30/04/2022).

43. Woldemariam Michael, *Εμφρακτος Νείλος: Οι τοξικές πολιτικές των υδάτων απειλούν την δημοκρατία και την περιφερειακή σταθερότητα* (12/08/2020), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.foreignaffairs.gr/articles/72864/michael-woldemariam/emfraktos-neilos?page=show2>, (Πρόσβαση την 25/04/2022).

44. Yerkes Sarah, *Coronavirus Threatens Freedom in North Africa* (24/04/2020), Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://carnegieendowment.org/2020/04/24/coronavirus-threatens-freedom-in-north-africa-pub-81625>, (Πρόσβαση την 30/04/2022).